

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” ____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
на тему: «**Податок на прибуток підприємств у податковій системі
України**»

Виконавець:
Студентка ЦЗВФН

Ярошинська Анна Юріївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)
Волохова Ірина Семенівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2024

АНОТАЦІЯ

Ярошинська А.Ю. «Податок на прибуток підприємств у податковій системі України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». –

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти податку на прибуток підприємств у податковій системі України, економічна сутність та роль даного податку, етапи розвитку оподаткування підприємств в Україні, а також чинний механізм стягнення цього податку. Проаналізовано показники податку на прибуток підприємств, результати впливу податку на прибуток на економіку держави та система оподаткування підприємств в Україні та Польщі.

Запропоновано конкретні підходи та рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування підприємств в Україні, враховуючи висновки теоретичного аналізу та отримані результати порівняльного аналізу; обґрунтовано реформування податку на прибуток підприємств на податок на виведений капітал.

Ключові слова: податок на прибуток підприємств, оподаткування, прямий податок, економічна сутність, етапи розвитку, механізм стягнення, аналіз показників, регулюючий вплив, система оподаткування, рекомендації.

ANNOTATION

Yaroshynska A.Yu. "Corporate income tax in the tax system of Ukraine".

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty «072 Finance, banking and insurance »

(code and name of the specialty)

for the educational program «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». –

(title of the educational program)

Odessa National Economics University. – Odessa, 2024.

The work deals with the theoretical aspects of the corporate income tax in the tax system of Ukraine, the economic essence and role of this tax, the stages of development of corporate taxation in Ukraine, as well as the current mechanism for collecting this tax.

Author analysis the indicators of the corporate income tax, the results of the impact of the income tax on the state economy and the corporate taxation system in Ukraine and Poland were analyzed.

Specific approaches and recommendations for improving the system of enterprise taxation in Ukraine are proposed, taking into account the conclusions of the theoretical analysis and the obtained results of the comparative analysis; the reformation of the corporate income tax into the tax on the withdrawn capital is substantiated.

Keywords: corporate income tax, taxation, direct tax, economic essence, stages of development, recovery mechanism, analysis of indicators, regulatory influence, taxation system, recommendations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	7
1.1.Економічна сутність податку на прибуток підприємств.....	7
1.2.Етапи розвитку прибуткового оподаткування підприємств у податковій системі України.....	12
1.3.Чинний механізм стягнення податку на прибуток з підприємств в Україні.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	26
2.1. Роль податку на прибуток підприємств у формуванні бюджетів усіх рівнів.....	26
2.2. Результати регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку держави.....	36
2.3.Проблеми стягнення податку на прибуток підприємств в податковій системі України.....	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	50
3.1. Порівняльний аналіз систем оподаткування прибутку підприємств в Україні та Польщі.....	50
3.2.Рекомендації щодо вирішення проблем оподаткування податком на прибуток підприємств у податковій системі України.....	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної війни України з Російською Федерацією, важливо всіляко підтримувати економіку країни. Одним із ключових аспектів підтримки економічної стабільності є податкова система, і уряди повинні максимізувати її ефективність. Ефективне функціонування податкової системи є одним із найважливіших і визначальних елементів національної діяльності.

З одного боку, податкове навантаження на діяльність підприємців не повинно суттєво впливати. Це пов'язано з тим, що більшість підприємців і звичайних громадян зазнають матеріальних втрат внаслідок бойових дій, ракетних обстрілів, відсутності світла та інших несприятливих обставин.

З іншого боку, рівень податкових надходжень має бути достатнім для покриття найважливіших державних видатків. У таких умовах держава має максимально задовольняти, як власні потреби в наповненні бюджету та забезпеченні нормального функціонування у цілому, так і потреби бізнесу в адекватному та зваженому підході до формування податкового тягаря.

Забезпечення держави фінансовими ресурсами, виконання нею завдань і функцій залежить від податків, реалізованих у податковій системі. Податки є одним із інструментів формування частини доходів юридичних і фізичних осіб на користь органів державної влади та місцевого самоврядування.

У сучасній ситуації податок на прибуток є одним із основних податкових інструментів регулювання діяльності підприємств, тому важливо визначити оптимальний рівень оподаткування та розподіл податкового тягаря на підприємства.

Податок на прибуток підприємств окрім великого податкового значення (наповнення державного та місцевих бюджетів), також має далекосяжні впливи на економічні процеси (інвестиційна активність, накопичення капіталу, сукупне споживання, підприємницька активність). Цей вплив досягається як через диференціацію податкових ставок для різних видів

діяльності, так і через механізм податкового стимулювання виробництва пріоритетних товарів.

Ефективне використання цього механізму податкової політики може забезпечити достатність державного та місцевого бюджетів, економічне зростання, підвищення платоспроможності населення та покращення показників національної фінансової безпеки.

У промислово-розвинених країнах значна кількість податкових надходжень до бюджету складається з оподаткування прибутку підприємств. Це свідчить про важливість розуміння впливу податкової політики на бізнес-операції та загальні податкові надходження.

Теоретичним дослідженням податку на прибуток займалася велика кількість зарубіжних і вітчизняних вчених: Гаман Г.О, Гуренко Т.О., Дерев'янка С. І., Куць Т.В., Півкуля В.А., Серкіна М.С., Кучер С.В., Суходоля М.В., Ковач С.О.. Історичний аспект розвитку прибуткового оподаткування досліджували: Бечко П.К., Федосова В., Опарін В., Кошук Т., Воробйова Ю.М., Дєєва Н.М., Редіна Н.І., Безверхий К., Серебрянський Д.М., Пасько Т.О.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні теоретичних та практичних аспектів податку на прибуток, задля збільшення обсягів ресурсів державного бюджету та посилення регулюючої ролі податку на розвиток економіки. Задля досягнення цієї мети нами були поставлені та виконані наступні завдання:

- визначити основні поняття економічної сутності податку на прибуток;
- дослідити історичний розвиток системи оподаткування прибутку підприємств в Україні;
- розглянути механізм стягнення податку на прибуток підприємств;
- визначити роль податку на прибуток підприємств у формуванні бюджетів усіх рівнів;
- оцінити результати регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку держави;

- виявити проблеми стягнення податку на прибуток підприємств в податковій системі України;
- провести порівняльний аналіз систем оподаткування прибутку підприємств в Україні та Польщі;
- розробити рекомендації щодо вирішення проблем оподаткування податком на прибуток підприємств у податковій системі України.

Об'єктом дослідження є податок на прибуток в Україні, економічні відносини та взаємодія держави з платниками податків у процесі застосування податкових норм.

Предметом дослідження є податок на прибуток підприємств у податковій системі України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі були застосовані такі методи: загальнонаукові та специфічні методи для розкриття економічної сутності поняття «податок на прибуток підприємств», що передбачає розгляд теоретичних підходів; історичний метод використовувався для дослідження етапів розвитку податку на прибуток; правовий аналіз для оцінки чинного механізму стягнення податку на прибуток, включаючи поглиблене вивчення чинного законодавства; за допомогою методу порівняння використовувався порівняльний аналіз податку на прибуток України та Польщі; табличні методи для візуального представлення статистичного матеріалу; аналіз, узагальнення, групування і порівняння для методів розробки рекомендацій щодо вирішення проблем оподаткування податком на прибуток підприємств у податковій системі України.

Інформаційна база дослідження. Чинне законодавство та нормативні акти, які стосуються податку на прибуток підприємств в Україні, Податковий кодекс України, дані про стягнення податку на прибуток на різних рівнях бюджету, наукові статті та публікації в галузі податкового права та економіки, результати аналізу економічних показників України, статистичні дані податку на прибуток Польщі, вітчизняні та зарубіжні наукові публікації, підручники, посібники, інтернет – ресурси.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність податку на прибуток підприємств

Державні фінанси є невід'ємною частиною фінансової системи держави, її центральною підсистемою, через яку держава впливає на економічний і соціальний розвиток. В економічному житті фінанси є досить складним явищем. За їх допомогою держава перерозподіляє значну частину ВВП, який є основним об'єктом фінансових відносин, причому з одного боку суб'єктом є держава, а з іншого – населення та суб'єкти підприємницької діяльності.

Процес перерозподілу, який здійснюється за допомогою державних фінансів, є явищем на мікрорівні, проте роль державних фінансів значною мірою виражається в його формах і методах. В умовному ринку, основним фактором мобілізації фінансових ресурсів держави є види податків, зборів і відрахувань. Стверджується, що при розгляді порядку обчислення та сплати податків фіксальна та пільгова роль податку стає більш зрозумілою [31, с. 383].

Прямий податок – це податок, що стягується державою безпосередньо з майна чи доходу платника податків. Система прямих податків переважно регулює доходи юридичних і фізичних осіб, на відміну від непрямих податків, які впливають на ціни. Але з рештою прямі та непрямі податки зменшують споживання, тим самим впливають на баланс попиту та пропозиції. Одним з основних прямих податків є податок на прибуток підприємств [6, с. 20].

У сучасній податковій системі України податок на прибуток підприємств займає одне з важливих місць серед прямих податків. Цей податок має два аспекти, які визначають його сутність. З одного боку, він є невід'ємною частиною податкової системи та є специфічною формою виробничих відносин. З іншого боку, податок на прибуток стає складовою національного доходу у грошовій формі, особливо для юридичних осіб.

Важливо зазначити, що оподаткування прибутку підприємств потребує глибокого розуміння та знання багатьох термінів і положень, більшість із яких зазначені у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Податок на прибуток є продуктом економічного і політичного розвитку держави, який властивий високій культурі суспільства із особливим механізмом функціонування, що потребує від платників і податкових органів компромісного відношення до його нарахування і сплати. Інтеграція України у Європейський економічний простір на засадах повноцінного члена європейського міждержавного об'єднання, у свою чергу потребує адаптації податкової системи держави до вимог європейських стандартів та виступати інструментом стимулювання економічного зростання підприємств [15].

Податок на прибуток підприємств (ПнП) — прямий податок, який сплачують суб'єкти господарювання з доходів від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів, операцій з оренди, роялті та нереалізованих операцій [13, с. 360]. Економічна сутність податку на прибуток підприємств, що застосовується в Україні, дуже схожа на теоретичні основи податку на прибуток корпорацій, який у тій чи іншій формі застосовують усі розвинені країни світу. Характерною особливістю національного податку на прибуток підприємств у порівнянні з податком на прибуток корпорацій розвинутих країн, є те що він має більше фіскальне значення для держави.

Податок на прибуток підприємств є інструментом регулювання економічних процесів, стимулятором економічної активності, інструментом оподаткування всього створеного валового доходу, інструментом впливу на прийняття рішень на макрорівні, вагомий важіль регулювання інноваційної діяльності підприємства [3].

Для більшого розуміння сутності податку на прибуток доцільно систематизувати основні наукові підходи щодо його визначення (табл. 1.1.). Адже, в науковій думці відсутня єдність думок науковців щодо розуміння сутності поняття «податок на прибуток».

Таблиця 1.1

Основні наукові підходи щодо визначення поняття**«податок на прибуток»**

Автор	Трактування поняття
Гаман Г.О.	Податок на прибуток підприємств – один із бюджетоутворюючих податків, який відіграє винятково важливу роль у фінансовому житті країни. Він водночас є важливим фактором, що визначає умови існування підприємства, умови функціонування державного бюджету та економічної системи в цілому.
Гуренко Т.О., Дерев'янко С.І.	У більшості європейських країн основним податком на прибуток є так званий корпоративний податок – це податок на фактично отриманий прибуток компаній усіх форм власності. Такий податок справляється в комплексі з податком на доходи від капіталу, який стягується з фізичних осіб безпосередньо при виплаті доходів з капіталу (дивідендів, відсотків).
Куць Т.В., Пікуля В.А.	Економічна сутність податку на прибуток підприємств розкривається через сукупність фінансових відносин між державою і платником податків з приводу вилучення частини прибутку у прямій залежності від його розміру з метою формування фінансової бази держави для виконання останньою своїх соціально-економічних функцій.
Серкіна М.С.	Податок на прибуток – це прямий податок, який підприємства сплачують з прибутку, отриманого від реалізації продукції (робіт, послуг), нематеріальних активів, основних фондів, валютних цінностей, цінних паперів та інших видів фінансово-матеріальних цінностей, із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій.
Кучер С.В.	Податок на прибуток – загальнодержавний прямий податок, який розподіляється платниками податку за встановленою законодавством ставкою з вираженого у грошовому виразі прибутку юридичних осіб, для покриття державою понесених перед суспільством витрат у зв'язку з виконанням нею соціально-економічних функцій.
Суходоля М.В.	Податок на прибуток – це той податок, який використовується в структурній економічній політиці, а також може застосовуватися для підтримки стабілізаційної політики, оскільки він є ефективним засобом автоматичної стабілізації у кейнсіанському значенні, тобто його можна розглядати як активний інструмент макроекономічної політики, що є однією із його важливих позитивних ознак.
Ковач С.О.	Податок на прибуток – це прямий, загальнодержавний податок, який є основним бюджетоутворюючим податком.

Джерело: складено автором за матеріалами [5; 7, с.82-91; 29, с.1211-1213;

47; 30, с.22; 48; 27, с.34-43]

Аналізуючи наукові підходи щодо трактування економічної сутності податку на прибуток, вважаю за доцільно виділити наступні концептуальні підходи:

- прямий податок, який підприємства сплачують до державного бюджету з прибутку, отриманого від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- певна плата суб'єкта господарювання до державного бюджету за використання природних, трудових, соціально-економічних ресурсів країни.

Матеріальна сторона податку на прибуток виражається у формуванні національного доходу держави у грошовій формі, а його суспільне значення полягає в тому, що будучи частиною податкової системи, він функціонує як конкретна форма реалізації виробничих відносин.

На підприємствах оподатковується не первинний капітал, а його приріст, тобто прибуток, що не перешкоджає подальшому розвитку підприємств і не послаблює основи соціального захисту. Податки підприємств зменшують оборотний капітал, фонди оплати праці працівників, можливості інвестування нерозподіленого прибутку для розвитку виробництва тощо.

Використання податку на прибуток як практичного інструменту державного регулювання економічних процесів, здійснюється через:

- вибір правової форми організації бізнесу;
- рішення про спрямування прибутку на споживання чи нагромадження;
- вибір джерел фінансування інвестицій (самофінансування, залучення чи запозичення коштів);
- розподіл матеріальних та трудових ресурсів між окремими сферами господарської діяльності, галузями й територіями;
- розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту;
- темпи економічного зростання тощо [45, с. 306-310].

У нинішніх умовах співвідношення фондів споживання та накопичення поступово врівноважується, що призводить до поступового зменшення

величини податкового бюджету підприємств і збільшення податків на доходи населення. Податок на прибуток крім свого великого фінансового значення, також пропонує багато можливостей для регулювання та заохочення комерційної діяльності.

Цей вплив можна здійснювати через диференціацію податкових ставок для різних видів діяльності та через надання переваг у виробництві пріоритетних товарів.

Податок на прибуток базується на таких принципах:

- принцип законності. Регулюється Податковим кодексом України, законами України, указами Президента, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України.
- принцип обов'язковості. Податок на прибуток є безповоротною економічною формою.
- принцип своєчасної сплати податків. Недотримання ризикує створити проблеми з фінансуванням запланованих витрат у встановлені терміни.
- принцип повноти сплати податку. Для уникнення дефіциту бюджетів усіх рівнів.
- принцип гласності. Передбачає систематичне оприлюднення відомостей про доходи зібраного податку.
- принцип ефективності адміністрування податку. Передбачає, що процедури збору податків мають бути практичними та зрозумілими для платників податків.

Залежно від рівня державної структури, яка його встановлює, податок на прибуток є національним, тобто встановлюється вищими органами влади та збирається по всій країні. Оцінка нейтральності податку на прибуток щодо використання прибутку підприємств, тобто його впливу на прийняття рішень щодо спрямування розподілу прибутку на накопичення чи виплату дивідендів, є актуальним питанням. Якщо рівень податку на нерозподілений прибуток нижчий, ніж податок на розподілений прибуток та дивіденди, то для акціонерів вигідніше вкладати більшу частину прибутку в інвестиції, активи

та резервні фонди, тобто дотримуватися політики капіталізації прибутку [12, с. 544].

Таким чином, податок на прибуток підприємств є прямим податком, який спрямований до держаного бюджету за визначеною законодавством України ставкою, для покриття видатків і для реалізації соціально-економічних заходів держави. Запропоновані концепції заслуговують на існування, а їх синтез зумовлює необхідність сформулювати більш точне визначення податку на прибуток.

1.2. Етапи розвитку прибуткового оподаткування підприємств у податковій системі України

В Україні податок на прибуток підприємств також має свої особливості і свою історію. Аналіз історичних етапів оподаткування прибутку підприємств в Україні дає можливість глибше зрозуміти сучасний стан оподаткування прибутку та оцінити можливість кращого зрозуміння можливих напрямків його подальшого розвитку.

Еволюція поняття «податок на прибуток», а також системи оподаткування прибутку в Україні відбувалась у декілька етапів.

П.К. Бечко [2, с. 386], В. Федосов та В. Опарін [50, с. 432] зазначають, що проведення податкової реформи в Україні відбувалося в три етапи:

- 1992– 1993 рр. – формування власної податкової системи;
- 1994–1999 рр. – приведення складу податкової системи у відповідності до умов ринкових відносин;
- 2000–сьогодення – удосконалення податкової системи в умовах перехідної економіки.

Деякі іншими є підходи Т. Кошук [28, с. 257-275], Ю.М. Воробйова [36, с. 6-10], Н.М. Дєєва та Н.І. Редіна [11, с. 262], які виділяють чотири основні етапи реформування – підходи щодо часових меж яких значно різняться.

Щодо періодизації розвитку прибуткового оподаткування в Україні, то у даному питанні думки вітчизняних вчених також відрізняються. К. Безверхий [1, с. 34-43] і Д.М. Серебрянський [14, с. 526] виділяють вісім історичних етапів оподаткування прибутку підприємств, Т.О. Пасько [34] – п'ять етапів. Оскільки зміни в механізмі оподаткування прибутку підприємств є складовою загального реформування податкової системи, то їх етапи збігаються у часі. Таким чином, реформування вітчизняної податкової системи, у тому числі й оподаткування прибутку підприємств, відбувалося у шість етапів (табл.1.2.).

Таблиця 1.2

Етапи реформування оподаткування прибутку підприємств

Етапи	Роки тривалості етапів	Основні нормативно-правові акти
I етап	до 1991 року	Закон УРСР «Про систему оподаткування» від 25.06.1991
II етап 1992 -1997 роки	1992 рік	Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21.02.1992
	1993 рік (I квартал)	Декрет КМУ «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26.12.1992
	1993 рік (II квартал) - 1994 рік	Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21.02.1992
	1995 - 1996 роки	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994
III етап 1997 - 2004 роки	1997 - 2003 роки	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997
	2000 - 2004 роки	Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000
IV етап	2004 - 2011 роки (I квартал)	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01.07.2004
V етап	01.04.2011 - 2014 рік	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI
VI етап	з 2015 року	Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI

Джерело: складено автором за матеріалами [16;17;8;18;19;20;21;22;23;37]

Ці етапи визначені на основі ухвалених нормативно-правових актів щодо оподаткування, а також розвитку економічних процесів, які тоді відбувалися. Необхідно розуміти, що законодавство відображає специфіку діяльності в зазначений період, акцентує на проблемних галузях та операціях, які потребують підтримки, та ставить за мету попередження негативних процесів.

Перший етап (до 1991 року). Період становлення податку на прибуток підприємств, який необхідно розглядати в рамках податкової системи, що перебувала початковий етап свого розвитку, значною мірою був запозичений з колишнього Радянського Союзу. Для цього періоду було характерне:

- безперервне зростання безробіття, гіперінфляція, недосконала структура державного управління;
- відсутність власної нормативно-правової бази з податкових питань;
- адміністративні заходи управління економікою;
- невідповідність податкових механізмів новим формам господарських відносин.

У результаті чого був прийнятий Закон Української РСР «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 [16], який встановлював принципи побудови податкової системи, в широкому обсязі визначав податкову політику держави в умовах постійно зростаючого безробіття, гіперінфляції, відсутність механізму управління податковою структурою управління державою, правової бази з питань оподаткування, орієнтації економіки країни на ринкові методи управління економікою, відсутність синхронізації податкового механізму з новими методами економічних відносин, заснованих на приватній власності. Ставки податку на прибуток були диференційовані та залежали від сфери діяльності, базова ж ставка становила 35%. У цей період значне місце в числі загальнодержавних податків і зборів займав податок на прибуток.

Другий етап (1992-1997 роки). Цей період вимагатиме нового механізму стягнень податку на прибуток підприємств та контролю за його сплатою. Характеризувався він широкомасштабними процесами

роздержавлення і приватизації, появою великої кількості приватних підприємств, а також переважали жорсткі адміністративні державні прийоми щодо оподаткування. Ці фактори негативно впливали на загальну систему оподаткування в цілому та на податок на прибуток. В податковій політиці домінували жорсткі адміністративні державні прийоми щодо оподаткування, це були значні обмеження витрат при визначені бази оподаткування.

Першим документом в якому змінюється об'єкт оподаткування є Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21.02.1992 [17], який регулював механізм нарахування податку на прибуток та використання податкового кредиту. Об'єктом оподаткування став валовий дохід підприємств, зменшений на суму матеріальних витрат і обов'язків платежів, а базова ставка становила 18% доходу. Залежно від виду діяльності також встановлювались диференційовані ставки: для спільних підприємств з частковим іноземним інвестуванням – 15%; для посередницької діяльності ставка становила 65%; для ігрової діяльності – 70%.

Наступний документ - Декрет Кабінету Міністрів «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26.12.1992 [8], в якому податок стягується з валового прибутку за ставкою 30%, а також закріплюється податок на прибуток, як основний прямий податок для юридичних осіб. Для підприємств, що належать до сільськогосподарських комплексів ставка становила 15%; для посередницької діяльності – 45%; для ігрової діяльності – 60%. В наступному Законі України «Про оподаткування доходів підприємства і організацій» від 21.02.1992 [18], базову ставку було знижено до рівня 22% і об'єктом оподаткування знов став дохід.

Крім того Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 [19] знову відхиляє дану норму. Об'єктом оподаткування стає прибуток, який визначається як виручка від реалізації, з якої вираховувалась собівартість, при цьому ставка податку складала 30%. Цей період був досить складним для українських бізнесів, оскільки протягом періоду чотири рази змінювався об'єкт оподаткування та ставка податку на прибуток. Податковий

тиск на підприємства став одним з факторів подальшого загострення економічної кризи. Поспішні спроби виправити цю ситуацію шляхом внесення змін до чинного законодавства про податок на прибуток не тільки підривають довіру платників податку на прибуток до уряду, але й спричиняють масове ухилення від сплати податку і, як наслідок, подальше зниження фіскального ефекту податкової системи.

Третій етап (1997-2004). Особливістю цього періоду є необхідність зміни підходів держави до податкової політики і формуванні податкової системи. З цією метою приймається Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 [20], у якому прибуток визначався зменшенням суми валового доходу на суму валових витрат, а також на суми амортизаційних відрахувань, а ставка податку на прибуток складала 30%. Також були запропоновані правила ведення податкового обліку, які жорстко регламентували не тільки механізм формування валових доходів та валових витрат, але й їх економічну сутність.

Починаючи з 1997 року в Україні змінився метод обліку основних засобів та нематеріальних активів, їх класифікації, були змінені норми амортизації, які не обґрунтовані жодною методикою, а встановлені адміністративним шляхом. Встановлені норми амортизації застосовувались у 1997 р. з коефіцієнтом 0,7, а з 1998 р. – з понижуючим коефіцієнтом 0,6 для перерахування зазначених сум до Державного бюджету України. Проте вже з 2000 р. амортизація основних засобів нараховується без застосування понижуючого коефіцієнта.

Прийнятий Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 [21]. Він запроваджує новий тип документа (податкові роз'яснення), продовжує термін подання податкової декларації з податку на прибуток та залежно від тривалості базового звітного податкового періоду, також встановлюється, що податкові органи зобов'язані прийняти податкову

декларацію без попередньої перевірки, (заборонено відмовляти у прийманні декларації, яка містить від'ємне значення об'єкта оподаткування).

Це означає, що рішення з неурегульованих питань повинні прийматися на користь платника податків. І звісно, щоб мінімізувати конфліктів, інтересів, закон запровадив цілком новий тип документів – податкові роз'яснення. З набранням чинності цього закону (1 квітня 2001 р.) граничний термін подання податкових декларацій з податку на прибуток був збільшений і залежав від тривалості базового звітного податкового періоду.

У 2002 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [22], в якому радикально змінені правила податкового обліку, що призвело до збільшення відмінностей між бухгалтерським та податковим обліком. Ставка податку на прибуток у цей період становив 30%. На данному етапі уряд застосовує багато ефективних заходів, спрямованих на вдосконалення оподаткування прибутку, втім це лише збільшило розрив між бухгалтерським та податковим обліком. Внесені зміни до закону відповідають світовій практиці оподаткування.

Це стосується, насамперед, питань оперативного та фінансового лізингу, оподаткування операцій з цінними паперами та деривативами, врегулювання безнадійних (сумнівних) боргів, курсових різниць, обліку запасів з використанням методів оцінки ФІФО та ідентифікованої вартості, купівлі-продажу землі, оподаткування страхової діяльності, визначення звичайної ціни тощо. Серед кардинальних змін можна відзначити нові правила виникнення доходів і витрат у рамках біржової діяльності. Відтепер, транспортування й одержання товарів (робіт, послуг) шляхом бартеру призведе до виникнення валових доходів і витрат у звичайному порядку.

Четвертий етап (2004-2011 роки). Існуюча система оподаткування потребувала якісного реформування тому було внесено зміни в Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01.07.2004 [23]. Відбулося зменшення базової ставки податку на прибуток – з 30% до 25%. Таке зниження

відбувалося паралельно із зниженням ставки податку з доходів фізичних осіб і спрямовувалося на легалізацію доходів.

Суттєвим бар'єром в ефективному реформуванні податку на прибуток на даному етапі стали численні податкові пільги. У зв'язку з цим із 2005 р. скасовано дію спеціальних економічних зон, що існували з початку 1990-х і де стягнення обов'язкових платежів відбувалося за пільговим режимом. Особливістю цього етапу є щорічна зміна законодавчих норм, щодо податку на прибуток через основні фінансові документи країни, а саме законами України «Про Державний бюджет України» на 2005 р. [24] та «Про Державний бюджет України» на 2006 р. [25]

Унікальність цих законів полягає в тому, що ці документи визначають річні фінансові показники країни та одночасно вносять зміни та доповнення до податкових законів, в тому числі і до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Починаючи з 2005 р. та протягом 2006 р. зберігається традиція застосування додаткового звітного періоду – одинадцять місяців звітного року. Через такі нетипові затримки платники податків повинні подавати декларацію і сплачувати податок на прибуток. При цьому, податок сплачується у встановлений строк за місячний період, тобто протягом 30 календарних днів, наступних після звітного періоду. Враховуючи зміни та доповнення, податківці знову оновили форму декларації з податку на прибуток підприємства у відповідності з чинним законодавством, що є позитивним моментом.

П'ятий етап (2011-2014 роки). Прийняття єдиного законодавчого документу, а саме Податкового кодексу України від 02.12.2010 №2755-VI [37], який ознаменував новий етап у розвитку податкової системи України загалом та в оподаткуванні прибутку підприємств. У результаті було усунено багато прогалин у законодавстві, чітко та узгоджено визначення та процедури застосування податку на прибуток, а також запроваджено ряд новацій в оподаткуванні прибутку підприємств (податкові канікули; 5 методів нарахування амортизації по 16 групам основних засобів, передбачених

бухгалтерським обліком) також було зниження ставки податку до 16% з 1 січня 2014 року. Проте було накладено мораторій на подальше зниження ставки податку на прибуток підприємств, яка в 2014 році повинна була знизитися до 16%, і встановлено ставку 18%.

Шостий етап (з 2015 року). Розпочався проведенням нової податкової реформи. Багато змін було внесено до Податкового кодексу України від 02.12.2010 №2755-VI в частині податку на прибуток (найважливішою є зміна податкової бази цього податку) та мінімізація відмінностей між бухгалтерським та податковим обліком. Запроваджено новий принцип визначення податку на прибуток, який обчислюється виходячи із бухгалтерського фінансового результату (відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності), відкоригованого на податкові різниці. Водночас для платників, чинний доход який може досягати 20 млн.грн. надає можливість визначати об'єкт оподаткування податком на прибуток за даними бухгалтерського обліку без коригування. Крім того, скасовано всі пільги та авансові виплати. Ставка податку на прибутку становить 18%

1.3. Чинний механізм стягнення податку на прибуток з підприємств в Україні

Податок на прибуток підприємств є важливим аспектом фіксальної політики України. Механізм стягнення цього податку в Україні має значний вплив на діяльність підприємств та економічний розвиток країни.

Відповідно до Податкового кодексу України платниками податку на прибуток є резиденти та нерезиденти.

Платники податку, які являються резидентами:

- суб'єкт господарювання - юридична особа, яка здійснює господарську діяльність в Україні та за кордоном;

- управителі фондів операцій з нерухомим майном, який проводять діяльність, пов'язану з діяльністю та результатами довірчого управління відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»;
- фізична особа - підприємець, який обрав спрощену систему оподаткування, а також фізична особа, яка самостійно здійснює професійну діяльність з метою отримання доходів (прибутків) на користь нерезидентів із походження з України.
- юридична особа - іноземна компанія, що утворена законодавством інших держав і мають місце ефективного управління в Україні.

Центральний виконавчий орган веде реєстр усіх установ і організацій, які використовують для цілей оподаткування. Не вважаються платниками податків організації та установи після включення до реєстру організацій у яких немає прибутку контролюючим органом, відповідальним за забезпечення формування та реалізації податкової та митної політики держави відповідно до положень законодавства.

Національний банк України здійснює платіжні операції із коштами Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про Національний банк України».

Керуючий фондами торгівлі нерухомістю, здійснює діяльність, пов'язану з діяльністю та результатами управління відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

Платники податку, які являються нерезидентами:

- юридична особа, створена в який-небудь організаційно-правовій формі та одержує доходи з України, за винятком організацій та установ, які користуються дипломатичним імунітетом згідно з міжнародними договорами України.

- постійний представник нерезидента, який отримує доходи з України або виконує агентські (представницькі) та інші функції щодо цих нерезидентів або їх засновників.

Перед початком господарської діяльності нерезиденти повинні зареєструватися за місцем свого знаходження незмінного представництва в контролюючому органі, яке утворюється центральним адміністративним органом для забезпечення формування та реалізації національної політики.

Нерезиденти, які здійснюють підприємницьку діяльність через свої постійні представництва до взяття на облік у контролюючому органі, вважаються такими, що ухиляються від оподаткування, а отриманий ними прибуток – прихований [38].

Об'єктом оподаткування підприємств є прибуток, котрий може надходити з України чи інших держав. Він встановлюється коригуванням різниці, визначеної за стандартами оподаткування до фінансових результатів оподаткування (прибутку або збитку), визначених у фінансовій звітності підприємства відповідно до положень бухгалтерського обліку або міжнародної фінансової звітності.

Коли коригування визначають методом зростання фінансових результатів до оподаткування, у цьому випадку відбувається:

- зниження від'ємного значення фінансового результату до оподаткування (збитку);
- зростання позитивного значення фінансового результату до оподаткування (прибутку).

Коли коригування визначають методом зниження фінансових результатів до оподаткування, у цьому випадку відбувається:

- зростання від'ємного значення фінансового результату до оподаткування (збитків)
- зниження позитивного значення фінансового результату до оподаткування (прибутку)

Якщо щорічний дохід платника від якої-небудь діяльності (за винятком непрямих податків), встановлений за бухгалтерським обліком та не переходить межу 20 мільйонів гривень, то фінансовий результат до оподаткування розраховується без коригування на всі різниці (за винятком негативного значення об'єкта оподаткування попередніх (звітних) податкових років).

Платник має можливість не використовувати коригування фінансового результату до оподаткування на всі різниці (за винятком негативного значення об'єкта оподаткування попередніх (звітних) податкових років), якщо вони визначені нормативно-правовими актами, не більше одного разу продовж послідовних років, кожен з яких відповідає цьому критерію доходу.

У ньому фіксують рішення, прийняте у податковій звітності з цього податку, поданої за перший рік протягом послідовних років. У наступні роки також не застосовується коригування фінансових результатів (за винятком негативного значення об'єкта оподаткування попередніх (звітних) податкових років).

Якщо платник приймає рішення не використовувати коригування фінансових результатів до оподаткування на всі визначені різниці у Податковому Кодексі України (за винятком негативного значення об'єкта оподаткування попередніх (звітних) податкових років), в черговому році річний дохід (за винятком непрямих податків), встановлений за принципами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період та переходить межу у 20 мільйонів гривень, то для платників визначають об'єкт оподаткування починаючи з цього року методом коригування фінансових результатів до оподаткування на всі визначені різниці [39].

Базою оподаткування - є грошове вираження об'єкта оподаткування. При визначенні бази оподаткування враховується різниця фінансових результатів та податкової різниці [40]. На ставку податку впливає вид діяльності платника. 18 % - це базова ставка до об'єкта оподаткування. Інші ставки можна поділити на групи (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Ставки податку на прибуток

Ставка податку	Об'єкт оподаткування
0%	Дохід від договорів довгострокового страхування життя, договорів добровільного медичного страхування та договорів страхування в недержавному пенсійному забезпеченні, зокрема договорів страхування додаткової пенсії
0%, 4%, 5%, 6%, 12%, 15%, 18% та 20%	Застосовують для оподаткування прибутку нерезидентів з джерелом походження із України у випадках, встановлених п. 141.4 Податкового кодексу України.
3%	Відповідно до договору страхування, страхового відшкодування, страхової виплати, суб'єкт податку має право отримати лише максимальну частину страхової премії, визначену в договорі страхування.
10%	Букмекерська діяльність, азартні ігри (включаючи казино), де податок включає дохід від азартних ігор, використання ігрових автоматів
18%	Дохід від діяльності, який пов'язаний з організацією та проведенням азартних ігор, за винятком доходу від організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів, за вирахуванням виплат виплачених гравцям.

Джерело: складено автором за матеріалами [41]

Податковими (звітними) періодами податку на прибуток підприємств, є календарними: квартал, півріччя, три квартали та рік.

Платникам податку доступні два базових податкових (звітних) періоди: квартальний та річний.

Квартальний податковий період застосовується:

1) «за замовченням», коли платник податку не повідомляє податкову службу про обрання річного податкового періоду. Такі платники звітують перед контролюючим органом і сплачують податок на підставі податкової декларації за календарними періодами: квартал, півріччя, три квартали, рік;

2) для суб'єкта господарювання, який здійснює випуск і проведення лотерей.

Квартальний податковий період застосовується лише з початку року. Річний податковий період діє для таких платників як:

- 1) новостворені у звітному році підприємства;
- 2) підприємства, чий дохід від усіх видів діяльності (без урахування непрямих податків), визначений у фінансовій звітності за минулий рік, не перевищує 20 млн. грн.;
- 3) виробники сільськогосподарської продукції. Для таких суб'єктів господарювання можуть застосовуватись регулярні (календарні) річні періоди (з 1 січня по 31 грудня) або спеціальні (з 1 липня попереднього звітного року по 30 червня поточного звітного року);
- 4) підприємства, що перейшли у звітному році зі спрощеної системи оподаткування на загальну.

Термін надання декларації та виплата податків до бюджету відрізняються залежно від платника податків за групами дочірних підприємств та обсягу доходу за останній календарний рік.

За звітний період податкова декларація надається:

- календарним кварталам - продовж 40 календарних днів з останнього календарного дня звітного (податкового) кварталу;
- календарним роком - продовж 60 календарних днів з останнього календарного дня звітного (податкового) року.

Платник податку повинен самотужки виплатити суму податкового зобов'язання, які вказані в податковій декларації, продовж 10 календарних днів, які настають за граничним строком в останній день, передбачений для подання податкової декларації [42].

Від оподаткування звільняються громадські організації інвалідів, які повністю належать їм, прибуток отриманий від продажу (постачання) товарів, виконання робіт і надання послуг, за винятком підакцизних товарів, послуг із забезпеченням підакцизними товарами, отриманих за договорами комісії (консигнації), гарантіями, дорученнями, довірчим управлінням, юридичними договорами, що уповноважують цього платника податку постачати товари від

імені та за дорученням іншої особи без передачі права власності на такі товари, де в попередньому звітному періоді чисельність інвалідів за основним місцем роботи становила не менше 50% середньооблікової чисельності штатних працівників за умовою, що фонд оплати праці інвалідів має становити не менше 25% загальних витрат на оплату праці.

Підприємства та організації затверджені державними органами у справах інвалідів мають право отримати пільгу за наявності ліцензії на право її користування, виданої уповноваженим органом відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». У разі якщо виявилось порушення вимог щодо цільового призначення фонду податкової пільги, платник податку зобов'язаний збільшити суму податку за результатами податкового періоду, в якому виникло товарне порушення, а також сплатити штраф.

Є також категорії, які не зможуть отримати звільнення від сплати податку. До таких відносять:

- суб'єкт господарювання, що будь-яким чином створений у поточному році;
- суб'єкт, який здійснює один із наступних видів діяльності: виробництво та реалізація підакцизних, паливно-мастильних товарів, а також дорогоцінних металів та каміння.

Такі сектори, як розваги, фінансова та страхова діяльність, а також обмін і продаж іноземної валюти, також звільняються від сплати податку [43].

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Роль податку на прибуток підприємств у формуванні бюджетів усіх рівнів

Одним із найважливіших факторів економічного зростання будь-якої країни, а також покращення соціально-економічних показників держави, є перш за все, активна діяльність суб'єктів господарювання, зокрема вітчизняних підприємств, які прагнуть максимізувати свій прибуток, що можливо лише за умов оптимальної системи оподаткування прибутку.

Податок на прибуток підприємств відіграє ключову роль у формуванні бюджетів на всіх рівнях влади, включаючи державний та місцевий. Податок на прибуток підприємств є невід'ємним інструментом податкової політики держави. За його допомогою можна стимулювати та підтримувати економічне зростання, інноваційний вектор розвитку держави, спрямовувати діяльність платників податків у суспільно корисних напрямках [44]. Щоб розуміти роль податку на прибуток дослідимо його дві основні функції які він виконує:

- Фіскальна. Часткове наповнення державного бюджету за рахунок бюджетних доходів у вигляді податку на прибуток підприємств. З її допомогою можна забезпечити максимально можливий баланс між доходами та видатками державного бюджету, а також шляхом застосування податкових важелів впливати на економічні процеси в країні.
- Регулююча. Здійснюється протидія надмірному фіскальному тиску, за допомогою спеціальних механізмів забезпечується баланс економічних інтересів держави, юридичних і фізичних осіб.

Податок на прибуток підприємств не лише забезпечує надходження до державного бюджету, але й відіграє важливу роль у регулюванні економічних процесів [12]. Далі, щоб зрозуміти необхідність податку на прибуток

підприємств для держави, проаналізуємо динаміку та структуру податку на прибуток підприємств у ВВП в загальному обсязі доходів та в сумі податкових надходжень державного (табл.2.1.) та місцевих бюджетів (табл.2.2.).

Таблиця 2.1.

**Динаміка та структура надходжень податку на прибуток підприємств у
доходах державного бюджету України**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП,млрд.грн.	3558,7	3974,5	4194,1	5459,5	5191,0	6 537,8
Доходи державного бюджету, млрд.грн., у т.ч.	928,1	998,2	1076,0	1296,8	1787,3	2671,9
Податкові надходження, млрд.грн.	753,8	799,7	851,1	1107,0	949,7	1203,5
частка податкових надходжень у ВВП, %	21,2	20,1	20,3	20,3	18,3	18,4
частка податкових надходжень у доходах державного бюджету,%	81,2	80,1	79,1	85,4	53,1	45,0
Податок на прибуток підприємств, млрд.грн.	96,8	107,0	108,6	147,7	117,0	143,8
частка податку на прибуток підприємств у ВВП, %	2,7	2,7	2,6	2,7	2,3	2,2
частка податку на прибуток підприємств в доходах державного бюджету, %	10,4	10,7	10,1	11,4	6,5	5,4

Джерело: складено автором за матеріалами [32]

З наведених даних видно, що з 2018-2021 рік спостерігається зростання податкових надходжень з 753,8 млрд.грн. до 1 107,0 млрд.грн., та його частки у доходах державного бюджету з 81,2% до 85,4%, Також з 2018-2023 рік спостерігається коливання податку на прибуток підприємств.

З 2016 року базова ставка на прибуток підприємств становить 18%, але це зовсім не означає, що сума податку завжди залишалась однаковою, наприклад у 2018 році доходи від податку на прибуток підприємств склали 96,8 млрд.грн. (10,4% від загальних надходжень), у 2019 році 107,0 млрд.грн. (10,7%), у 2020 році – 108,6 млрд.грн. (10,1%), у 2021 році – 147,7 млрд.грн. (11,4%), у 2022 році – 117,0 млрд.грн. (6,5%), у 2023 році – 143,8 млрд.грн. (5,4%).

З першого погляду можна зрозуміти, що більше всього надходжень податку на прибуток до державного бюджету надійшло у 2021 році. У 2019 році у порівнянні із 2018, до державного бюджету надійшло на 10,2 млрд.грн. більше, у 2020 році, в порівнянні із 2019 до бюджету надійшло на 1,6 млрд.грн. більше, у 2021 у порівнянні із 2020 - на 39,1 млрд.грн. більше, а у 2022 у порівнянні із 2021 – на 30,7 млрд.грн. менше, але у 2023 році у порівнянні із 2022 надійшло 26,8 млрд.грн. більше.

Легко простежується поступове збільшення прибутку від оприбуткування підприємств, що означає збільшення їх діяльності. Але чому у 2020 році досить мала сума доходу? Починаючи з 2018 року надходження мали рівномірно зростати, але доходи у 2020 році не набагато відрізнялися від даних на 2019 рік, це сталося через початок пандемії Covid-19. Через те, що ринок підприємств був неготовий до суворих обмежень щодо діяльності, багато представників малого та середнього бізнесу призупинили свою діяльність.

У 2021 році ситуація із пандемією трохи вирішилася, що дало змогу відчинити деякі підприємства, також багато хто пристосувався і почав будувати свій бізнес на основі потреб населення. Частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету України також показує зростання

від 10,4% у 2018 році, до 11,4% у 2021 році. Але 2022 - 2023 роках, ми бачимо стрімкий спад доходів, причиною якого стало повномасштабне вторгнення на територію України.

Таблиця 2.2.

**Динаміка та структура надходжень податку на прибуток підприємств у
доходах місцевих бюджетів України**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП,млрд.грн.	3558,7	3974,5	4194,1	5459,5	5191,0	6 537,8
Доходи місцевих бюджетів, млрд.грн., у т.ч.	562,4	560,5	471,4	580,6	555,0	652,6
Податкові надходження, млрд.грн.	232,5	270,5	285,5	346,7	393,4	434,5
частка податкових надходжень у ВВП, %	6,5	6,8	6,8	6,4	7,6	6,6
частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів,%	41,3	48,3	60,6	59,7	70,9	66,6
Податок на прибуток підприємств, млрд.грн.	9,3	10,2	9,7	16,0	13,5	15,4
частка податку на прибуток підприємств у ВВП, %	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2
частка податку на прибуток підприємств в доходах місцевих бюджетів, %	1,7	1,8	2,1	2,8	2,4	2,4

Джерело: складено автором за матеріалами [9]

З наведених даних видно, що загальний обсяг доходів місцевого бюджету з 2018 року по 2020 рік був стабільним. Проте у 2020 році спостерігається зниження доходів місцевого бюджету, що становило за розглянутий період найнижчий рівень 471,4 млрд.грн.. Наслідком цього зниження була пандемія Covid-19. Також спостерігається невелике зростання податкових надходжень з 2018 по 2023 роки, показники поступово зростають з 232,5 млрд.грн. у 2018 до 434,5 млрд.грн. у 2023 році.

Як ми можемо побачити, у 2018 та 2019 році було поступове зростання надходжень податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів, з 9,3 млрд.грн. до 10,2 млрд.грн., але у 2020 році показник знизився та становив 9,7 млрд.грн., причиною цього зниження також була пандемія Covid-19.

Проте у 2021 році показник значно підвищився, надходження податку на прибуток підприємств становили 16,0 млрд.грн., що свідчить про те, що після пандемії ситуація трохи вирішилася, що дало змогу відчинити більше підприємств. Але у 2022 році показник знову знизився до 13,5 млрд.грн., наслідком цього зниження стало повномасштабне вторгнення. У 2023 році показник знову зріс та становив 15,4 млрд.грн..

Цікавою динамікою є частка податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів, а також у ВВП. За розглянутий період з 2018-2023 роки частка податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів зросли на 0,7%, що свідчить про збільшення внеску податку на прибуток підприємств до формування місцевих бюджетів. Проте частка податку на прибуток у ВВП з 2018 по 2023 коливалась на рівні 0,2% та 0,3%.

Однією із найбільш розвинутих регіонів є Одеська область, вона відіграє важливу роль у формуванні податкової бази України. Характерними ознаками регіону є: розвинена транспортна інфраструктура, широкі транспортні можливості, високій потенціал промисловості, розвинутий аграрний сектор, перспективний туристичний комплекс, значний науковий та освітній потенціал. Основними джерелами наповнення бюджету Одеської області у 2018-2022 роках були: податок з доходів фізичних осіб, плата за землю, єдиний

податок та акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі (рис. 2.1.)

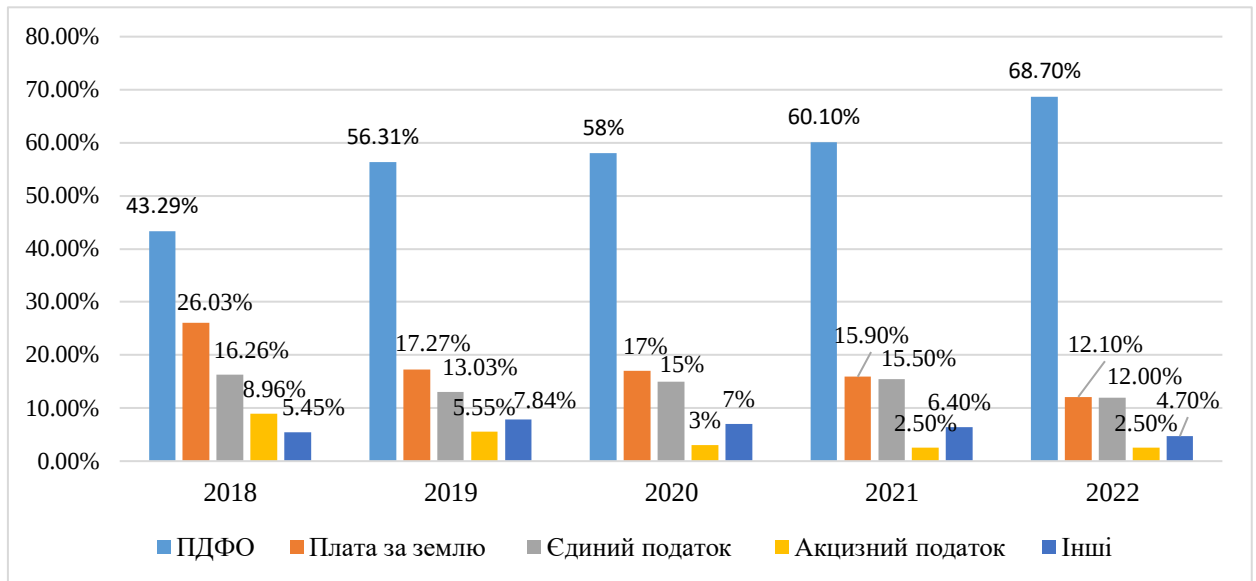

Рис. 2.1. Структура фактичних надходжень до бюджету Одеської області у 2018-2022 роках

Джерело: [26]

Але у 2023 році основними джерелами наповнення місцевих бюджетів були податок на доходи фізичних осіб – 65,7 відс., єдиний податок – 13,8 відс., плата за землю – 13,2 відс. та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 3,5 відсотка (рис. 2.2)

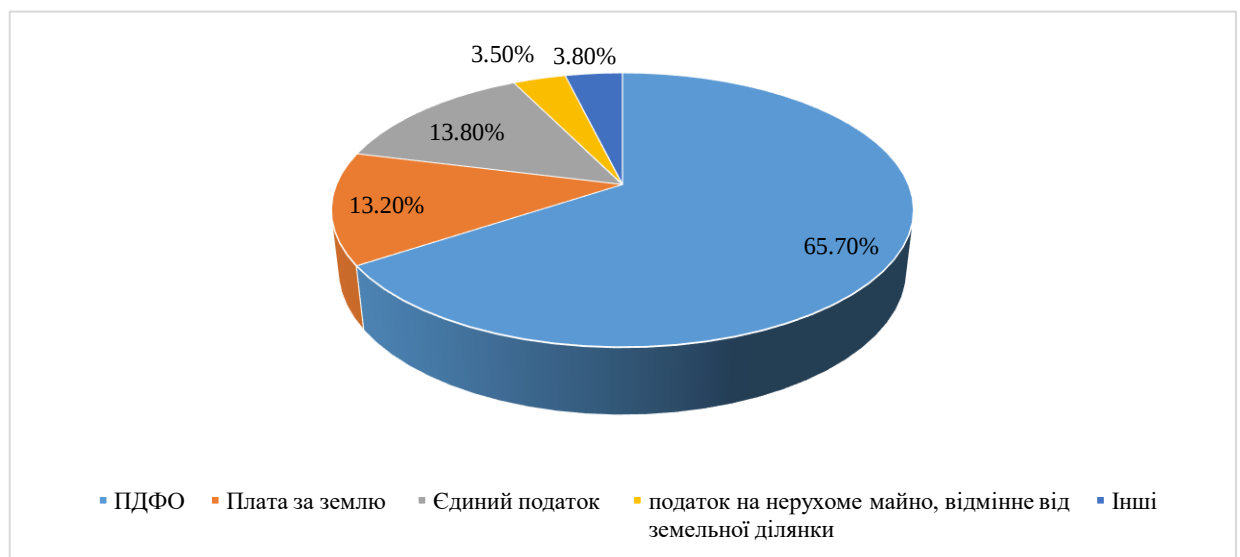

Рис. 2.2. Структура фактичних надходжень до бюджету Одеської області у 2023 році

Джерело: [26]

Як ми можемо бачити податок на прибуток підприємств не є основним джерелом наповнення бюджету Одеської області за 2018-2023 роки, тому що до обласного бюджету зараховується лише 10% цього податку.

З 2018-2022 роки за проведенням аналізом видно, що надходжень податку на прибуток підприємств до державного бюджету значно більше ніж надходжень цього податку до місцевих бюджетів (рис. 2.3.)

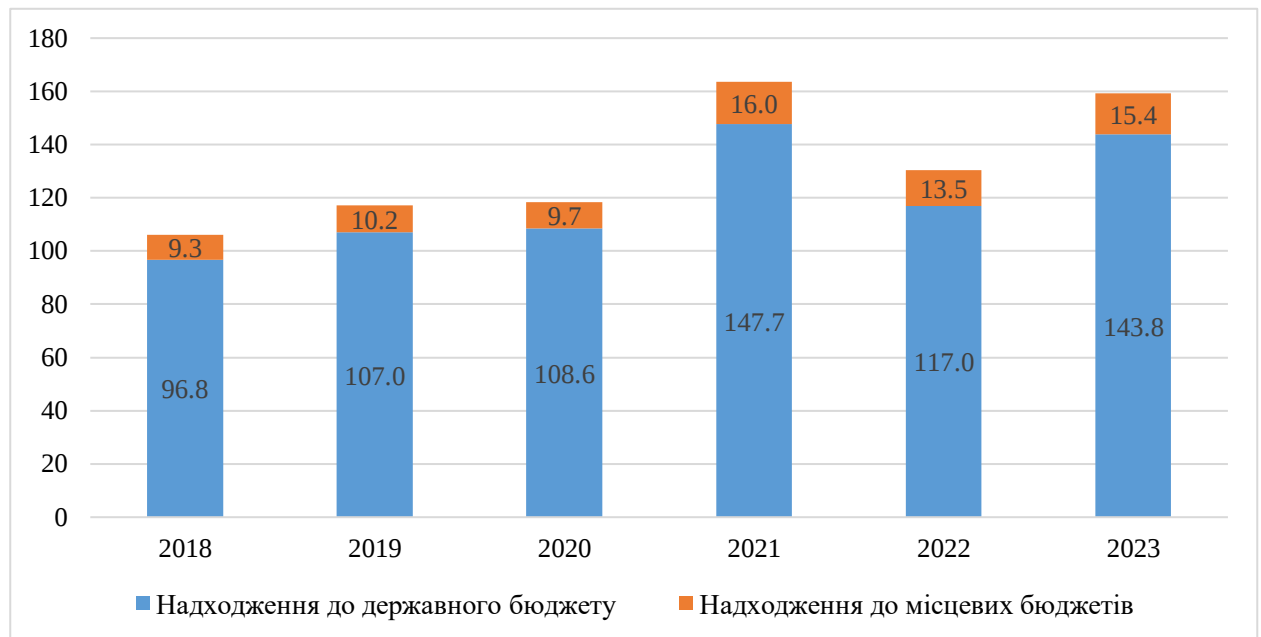

Рис 2.3. Розподіл надходжень податку на прибуток підприємств між державним та місцевим бюджетами, млрд.грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [32; 9]

Це можна пояснити тим, що підприємства України, які сплачують податок на прибуток підприємств, включаються до національного рівня, тому прибуток цих підприємств нараховується до державного бюджету. Навіть коли у 2021 році надходження податку на прибуток до місцевих бюджетів становило 16,0 млрд.грн, що є найвищим показником за останні п'ять років, надходження податку на прибуток підприємств до державного бюджету всеодно перевищували та становили 147,7 млрд.грн. У 2022 році ми можемо бачити, що податок на прибуток підприємств у державному бюджеті знизився на 30,7 млрд.грн порівнянно з 2021 роком, але ж надходження цього податку до місцевих бюджетів також знизились на 2,5 млрд.грн. Проте у 2023 році

надходження податку на прибуток порівняно з 2022 роком зросли на 26,8 млрд.грн. у державному бюджеті та на 1,9 млрд.грн. у місцевих бюджетах.

Збільшення надходжень податку на прибуток підприємств з 2018 по 2021 роки можуть бути показником економічного зростання країни, а також підвищення прибутковості підприємств. Але важливо відзначити, що для органів місцевого самоврядування також важливо сприяти на розвиток місцевих підприємств з метою збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Динаміка податку на прибуток підприємств у державному бюджеті за 2018-2023 роки коливалась (рис.2.4.). У 2018-2019 році фактичні надходження перевищили планові, що свідчить про стабільність та розвиток економіки країни. У 2020 році ми бачимо відхилення фактичних надходжень податку від запланованих на 1,8 млрд.грн., наслідком цього відхилення був початок пандемії Covid-19. Проте у 2021 фактичні надходження перевищили планові на 1,8 млрд.грн. та становили 147,7 млрд.грн., але у 2022 та 2023 роках, ми знову бачимо відхилення фактичних надходжень податку від запланованих, наслідком таких значних відхилень стала повномасштабна війна.

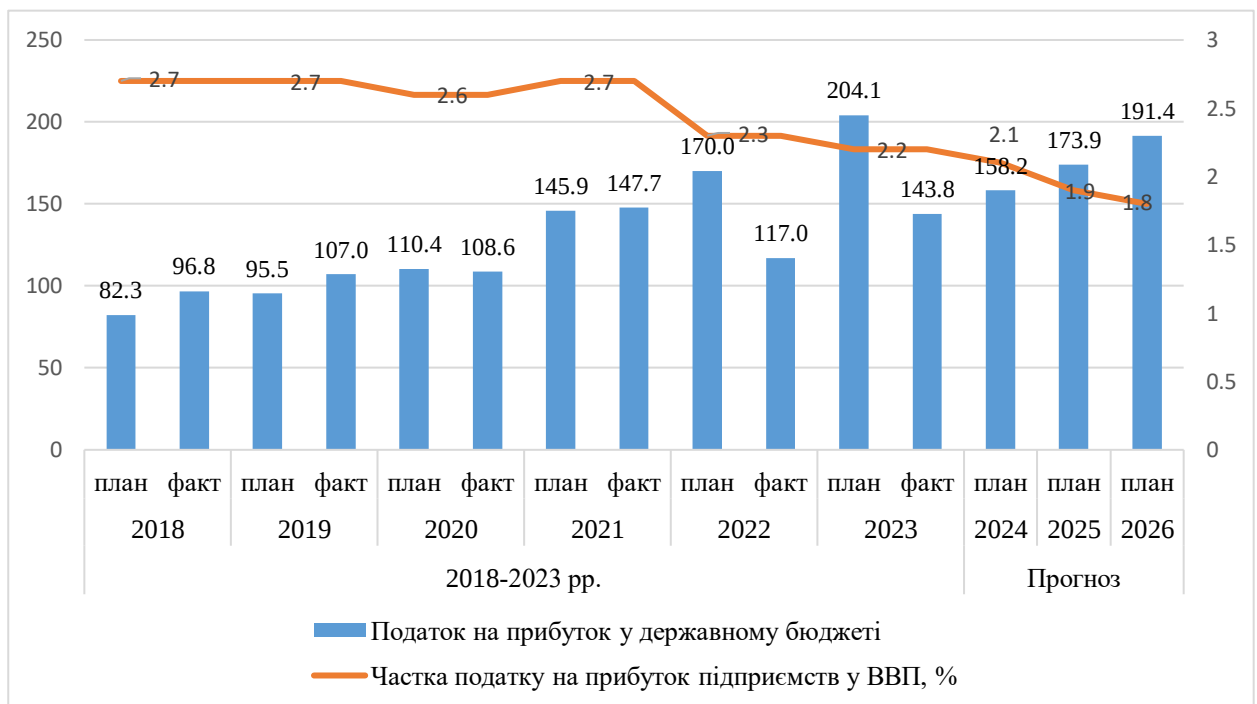

Рис. 2.4. Динаміка податку на прибуток підприємств у державному бюджеті за 2018-2023 роки та прогноз на 2024-2026 роки

Джерело: складено автором за матеріалами [32]

За моїми розрахунками у 2024-2026 роках очікується зростання надходжень податку на прибуток підприємств до державного бюджету. У 2024 році цей показник становитиме 158,2 млрд.грн., у 2025 році – 173,9 млрд.грн., у 2026 році – 191,4 млрд.грн. Ці показники можуть бути не точними, бо ніхто не знає, що нас очікує попереду. Частка податку на прибуток підприємств державного бюджету у ВВП з 2018-2021 роки коливалась, але більше були стабільні. З 2022 року частка почала стрімко знижатись, за моїми розрахунками таке зниження буде до 2026 року. Порівняно з 2021 роком показник впаде на 0,8% та становитиме 1,9% у 2026 році.

Як ми можемо бачити (рис.2.5.) динаміка податку на прибуток підприємств у місцевих бюджетів за 2018-2023 роки також коливалась. У 2018-2019 році фактичні надходження знов перевищили планові надходження, що свідчить про стабільність та розвиток економіки, але у 2020 році ми знов можемо бачити відхилення фактичних надходжень від запланованих. Найвищий показник за 2018-2023 роки був у 2021 році, фактичні надходження податку на прибуток підприємств становили 16 млрд.грн. У 2022 році надходження знов знизились та становили 13,5 млрд.грн.

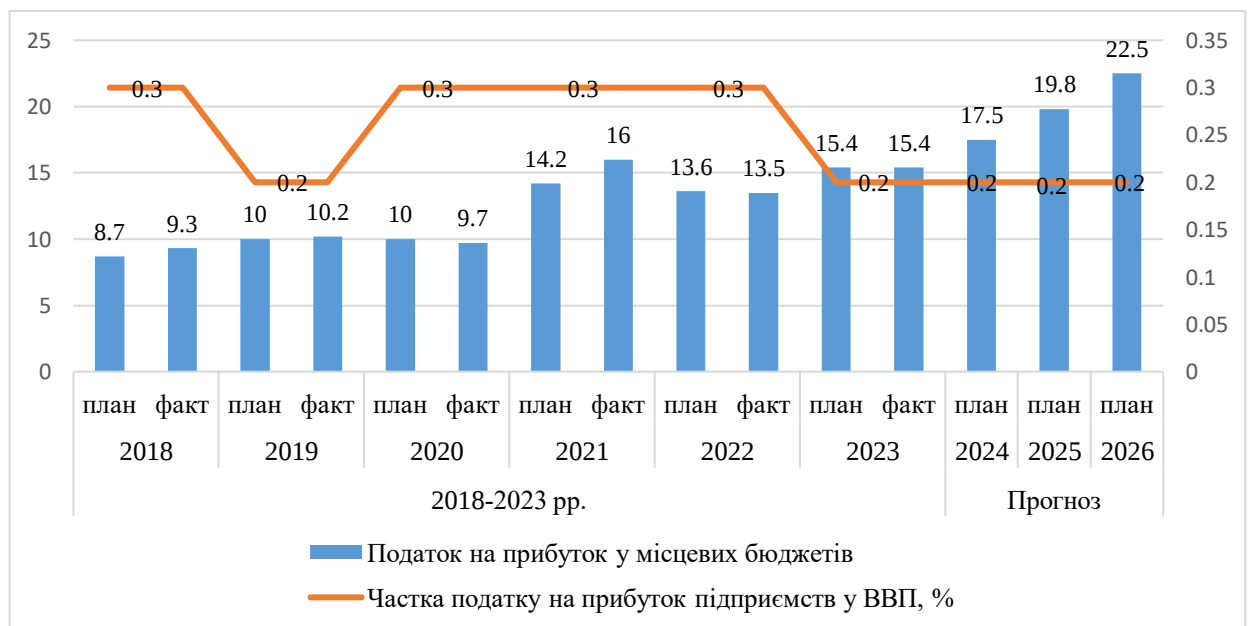

Рис. 2.5. Динаміка податку на прибуток підприємств у місцевих бюджетів за 2018-2023 роки та прогноз на 2024-2026 роки

Джерело: складено автором за матеріалами [9]

Але у 2023 році план був виконан, фактичні надходження цього податку вийшли такі ж самі як заплановані та становили 15,4 млрд.грн. За моїми розрахунками у 2024-2026 роках очікується зростання надходжень податку на прибуток підприємств у місцевих бюджетах.

У 2024 році цей показник становитиме 17,5 млрд.грн., у 2025 році – 19,8 млрд.грн., у 2026 році – 22,5 млрд.грн. Частка податку на прибуток підприємств державного бюджету у ВВП з 2020-2022 роки була стабільною. Але у 2023 році частка цього податку впала на 0,1% та становила 0,2% у ВВП, за моїми розрахунками такий показник буде до 2026 року.

Отже, податок на прибуток підприємств відіграє важливу роль у фінансовій системі країни, як у формуванні бюджетів державного, так і місцевого рівня. Податок на прибуток підприємств є одним із основних джерел доходу для державного бюджету України, який забезпечує його фінансовими ресурсами для здійснення різноманітних операцій. Збільшення надходжень податку на прибуток до державного бюджету вказує на економічне зростання країни.

Але місцеві бюджети також мають надходження податку на прибуток підприємств, але сума, як правило, менша, ніж у державному бюджеті. Чому сума менша? Тому що, за проведеним аналізом на сьогоднішній день, податок на прибуток підприємств, наприкладі, бюджету Одеської області не відіграє дуже важливої ролі. Його частка у бюджеті складає лише 10%. Основною запорукою розвитку місцевих бюджетів є стимулювання регіонів, к яким вони відносяться, до сплати податків, а також збільшення частки податкових надходжень на обласних рівнях.

За прогнозами на 2024-2026 роки також буде збільшення надходжень податку на прибуток підприємств, як до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів, що вказує на економічне зростання країни. Але чому частка податку на прибуток впаде? Тому що, за прогнозами також підвищиться номінальний ВВП, у 2024 році становитиме 7643,0 млрд.грн., у 2025 році – 8980,6 млрд.грн., у 2026 – 10421,8 млрд.грн.

2.2. Результати регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку держави

Недосконалість регулюючих механізмів податкової системи України тривалий час залишаються одним із ключових стримуючих чинників, що негативно впливають на підприємницький клімат України та стримують надходження інвестицій. Це підтверджується і вкрай низькими оцінками світових рейтингових агентств сприятливості державної податкової політики в Україні, і негативною думкою вітчизняного підприємництва, і слабкими показниками інвестиційної активності. Регулююча функція реалізується за допомогою спеціальних інструментів, вбудованих у систему оподаткування в цілому, і в кожний податок окремо. Локальні інструменти податкового регулювання пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що визначається вибором поєднання елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань.

Основний регулюючий вплив на економіку справляють податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, з доходів фізичних осіб та акцизний збір. Частка податку на прибуток підприємств у структурі надходжень зведеного бюджету з 2018 року по 2020 роки коливалась (рис.2.6.).

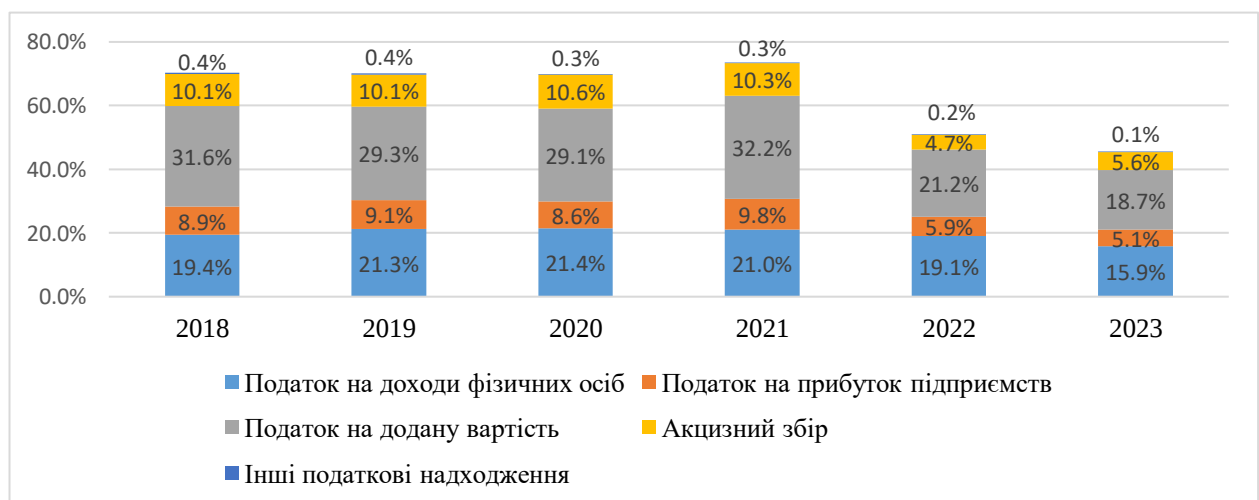

Рис. 2.6. Структура податкових надходжень до Зведеного бюджету у 2018-2023 роках, %

Джерело: складено автором за даними [32]

Найвища частка податку на прибуток підприємств у структурі надходжень зведеного бюджету було у 2021 році та становила 9,8%. Але, як ми можемо бачити, починаючи з 2022 року показник різко почав знижуватись, наслідком цього зниження стало повномасштабне вторгнення. Порівняно з попередніми роками за 2022-2023 роки показник упав на 4,7%.

Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств протягом 2018-2023 роки до зведеного бюджету України показала деякі коливання (рис.2.7.) У 2018-2019 році фактичні надходження перевищили планові, що свідчить про стабільність та розвиток економіки країни. Через Covid-19 у 2020 році ми бачимо відхилення фактичних надходжень податку на прибуток від запланованих на 2 млрд.грн.

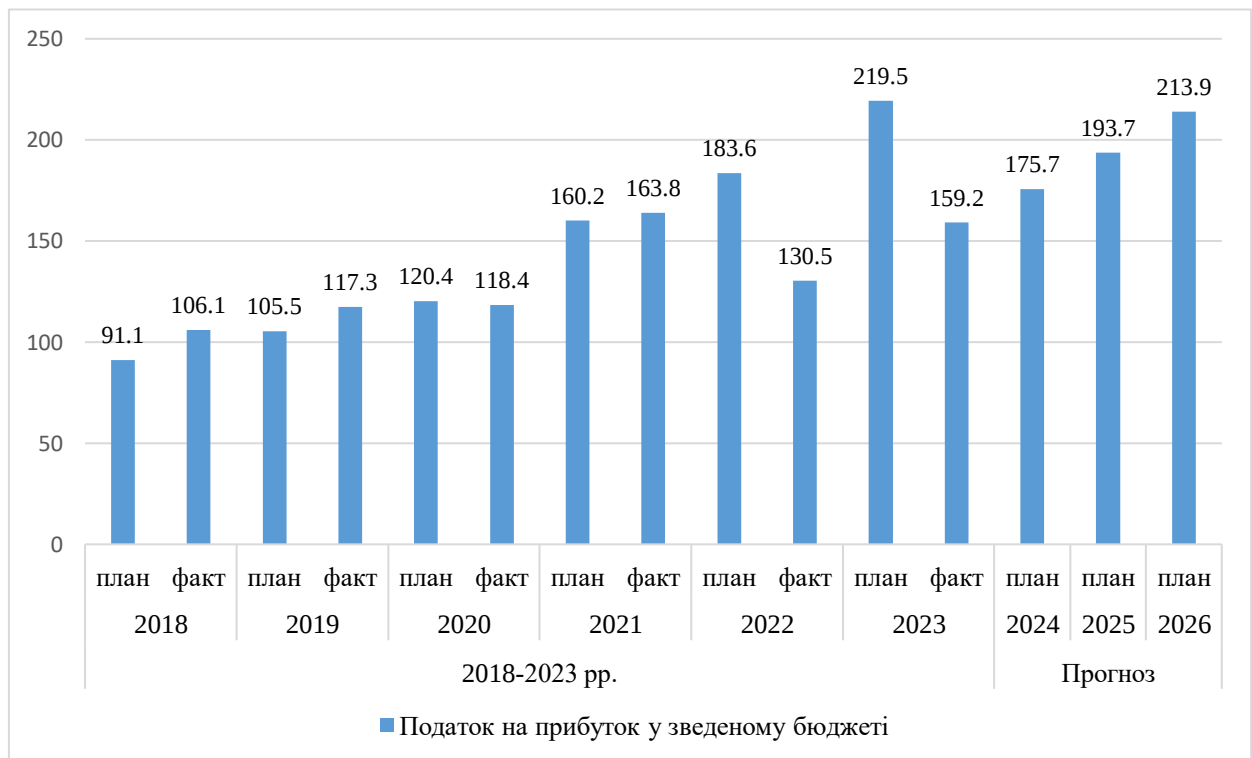

Рис. 2.7. Надходження податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету, млрд.грн.

Джерело: складено автором за даними [32]

Проте у 2021 фактичні надходження перевищили планові на 3,6 млрд.грн. та становили 163,8 млрд.грн., але у 2022 та 2023 роках, ми знову бачимо відхилення фактичних надходжень податку від запланованих,

наслідком таких значних відхилень стала повномасштабна війна. У 2023 році показник порівняно з 2022 роком зріс, але за планом все таки є відхилення.

За моїми розрахунками у 2024-2026 роках очікується зростання надходжень податку на прибуток підприємств до державного бюджету. У 2024 році цей показник становитиме 175,7 млрд.грн., у 2025 році – 193,7 млрд.грн., у 2026 році – 213,9 млрд.грн.

Частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП з 2018 року по 2020 рік коливалась (рис.2.8). Як ми можемо бачити частка податку на прибуток підприємств у 2019 по 2020 роки знизилась порівняно з 2018 роком, це сталося через початок пандемії Covid-19. Найвища частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП була у 2021 році та становила 3,0%, це може свідчити про відновлення економіки після пандемії.

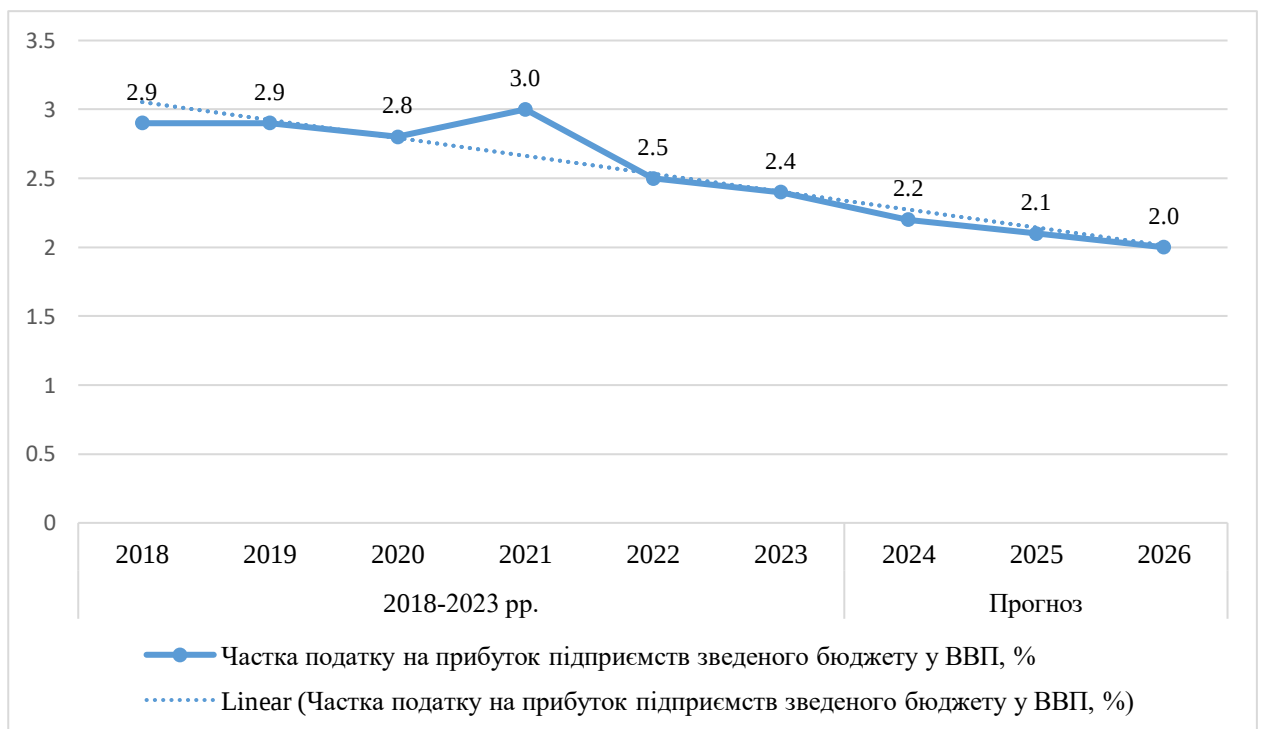

Рис. 2.8. Частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП, %

Джерело: складено автором за даними [52]

Але знову у 2022 році показник знизився до 2,5%, що є наслідком повномасштабного вторгнення в Україну і за моїм розрахунком частка податку

на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП буде знижатись до 2026. У 2022 році показник становитиме 2,2%, у 2025 році – 2,1, у 2026 році – 2,0%.

Таке зниження може виникати через те, що економіка країни зростає швидше, ніж надходження податку на прибуток підприємств. Тому що такі складові ВВП, як споживання, інвестиції та експорт ростуть швидше, ніж прибутки компаній.

Регулююча функція податку на прибуток проявляється в оптимізації податкових ставок і різних видах податкових пільг, але ефективність останніх безпосередньо залежить від способу їх забезпечення та правильного управління ними.

Оптимізація податкових ставок займає важливе місце в оподаткуванні прибутку підприємств, оскільки недосконалість ставок може мінімізувати регулюючий ефект податку та його бюджетну (фіскальну) ефективність. Так, за період з 2018 по 2022 роки ставка податку на прибуток в Україні була стабільною та становить 18%.

Більш точним показником податкового тягаря є відношення сумарних надходжень того чи іншого податку до величини податкової бази. Цей показник одержав назву ефективної ставки податку, що, на відміну від стандартної ставки, відбиває величину не податкових відрахувань, а податкових надходжень на одиницю виміру не ідеальної (потенційної), а реальної податкової бази, що уже потенційної унаслідок виключення деяких об'єктів з оподаткування.

Але для того, щоб розрахувати ефективну ставку нам потрібно дослідити фінансовий результат до оподаткування підприємств (табл.2.3.).

Перш за все, варто виділити загальну тенденцію зростання фінансових результатів підприємств (сальдо) до оподаткування з 2018-2021 роки, за цей період показник зріс від 369,2 млрд.грн. у 2018 році до 1 034,0 млрд.грн. у 2021 році, ця позитивна динаміка свідчить про покращення фінансової стійкості підприємств. Але у 2022 році фінансовий результат стає 88,5 млрд грн, що у

12,6 разів менше за 2021 рік, це може свідчити про те, що відбулося різке погіршення економічної ситуації в країні через повномасштабне вторгнення.

Таблиця 2.3.

Фінансовий результат до оподаткування підприємств

Роки	Усього				
	фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млрд.грн	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млрд.грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млрд.грн.
2018	369,2	74,3	668,8	25,7	299,6
2019	613,0	74,0	869,6	26,0	256,5
2020	134,7	71,4	673,9	28,6	539,2
2021	1034,0	73,3	1266,4	26,7	232,4
2022	88,5	66,2	1016,7	33,8	928,2

Джерело: [51]

Відсоток підприємств, які отримують прибуток знизився з 2018 року (74,3%) по 2022 рік (66,2%) на 8,1%, що свідчить про те, що кількість підприємств, які мають збитки зростають. Це може вказувати на погіршення економічної ситуації в Україні.

Отже підприємства, які одержали прибуток у 2022 році значно знизились порівняно з 2018-2021 роками, а масштаби збиткових підприємств виявились занадто великими, що призвело до негативного сальдо фінансового результату підприємств до оподаткування.

Тепер коли ми дослідили фінансовий результат до оподаткування, розрахуємо показники ефективності та продуктивності (табл.2.4.). Ефективна ставка податку може відрізнятися від стандартної внаслідок податкових пільг, застосування декількох (відмінних від стандартної) податкових ставок, наявності податкової недоїмки, ухилянь від сплати податку.

Звідси важливим показником є відношення ефективної ставки податку до його стандартної ставки, що показує, на яку податкову базу поширюється

стандартна податкова ставка, і фактично є сумарним показником результативності функціонування того чи іншого податку. Для податку на прибуток показником ефективності є відношення сумарних надходжень податку до фінансового результату прибуткових підприємств; для ПДВ – відношення сумарних надходжень податку до ВВП; для податку на доходи фізичних осіб – відношення сумарних надходжень податку до суми доходів, з яких він сплачується.

Таблиця 2.4

Розрахунок показників ефективності та продуктивності податку на прибуток підприємств

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Прогноз 2023
Обсяг надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету України, млрд.грн.	106,1	117,3	118,4	163,8	130,5	159,2
Фінансовий результат до оподаткування підприємств, млрд.грн.	668,8	869,6	673,9	1266,4	1016,7	1070,5
Базова ставка податку на прибуток підприємств, %	18	18	18	18	18	18
Ефективна ставка податку на прибуток підприємств, %	15,9	13,5	17,6	12,9	12,8	14,8
Продуктивність податку, %	88,3	75	97,7	71,6	71,1	82,2

Джерело: розраховано автором за даними [32;51]

Як ми бачимо за 2018 – 2023 рр. ефективна ставка податку на прибуток підприємств коливалась, у 2021 році ця ставка знашла високого значення та склала 17,6%. Продуктивність податку на прибуток підприємств також коливалась у 2018-2023 рр. в межах 71,1% - 88,3%. Таким чином, бачимо зниження ефективної ставки податку у 2022 році до 12,8% і його продуктивність 71,1%.

За прогнозом бачимо, що фінансовий результат до оподаткування підприємств становитиме 1070,5 млрд.грн.. Ефективна ставка буде становити 14,8%, а продуктивність податку – 82,2%.

Економічний розвиток країни формується під впливом багатьох факторів. Високорозвинені держави, як правило, не відчують проблем нестачі природних, трудових та фінансових ресурсів, маючи певну економічну стабільність. Іншим країнам, що знаходяться в гірших умовах, необхідно розкривати свій потенціал. Однак вони, не маючи достатніх власних ресурсів, залучають кошти з-за кордону.

Разом з інвестиціями до країни надходять прогресивні технології, сучасна техніка, обладнання, зростає її експортний потенціал. Для України, яка вже тривалий час відчуває гостру нестачу внутрішніх фінансів для модернізації і розвитку галузей народного господарства, питання надходження зарубіжних інвестицій залишається актуальним і зараз.

Як ми можемо бачити, динаміка податкового навантаження податку на прибуток підприємств та обсяг прямих інвестицій в Україну з 2018-2023 роки нестабільна (рис.2.9)

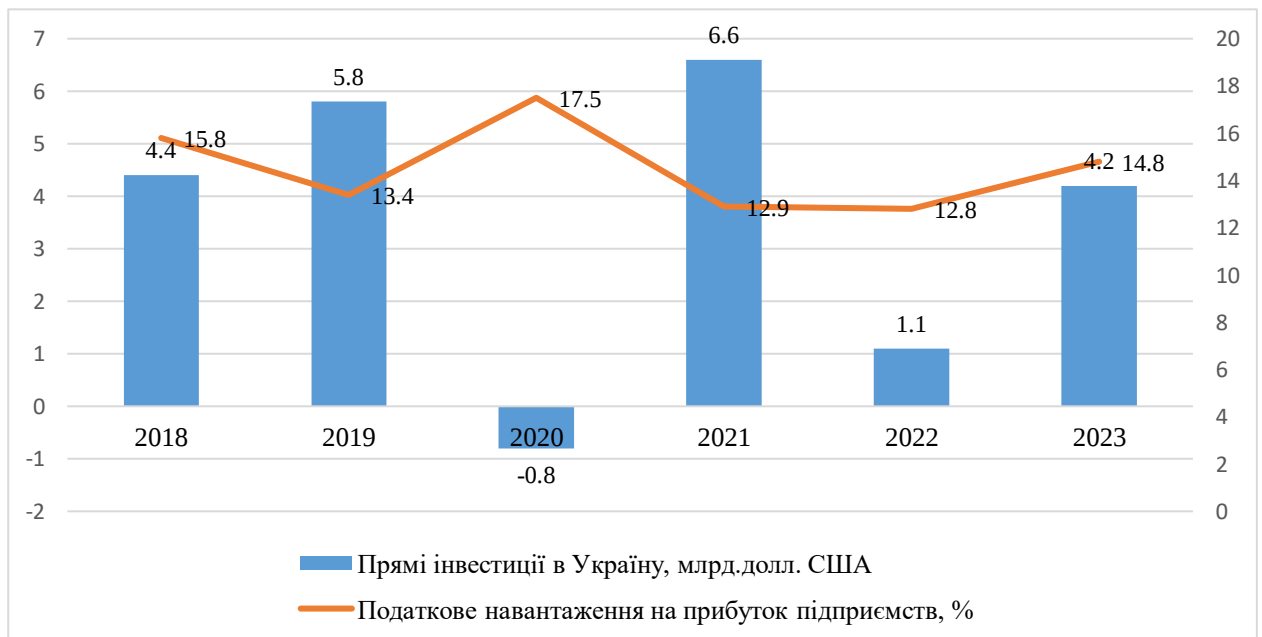

Рис. 2.9. Динаміка податкового навантаження податку на прибуток підприємств та обсяг прямих інвестицій в Україну за 2018-2023рр.

Джерело: складено автором за даними [46;51]

З 2018-2019 роки прямі інвестиції в Україну зростали, але у 2020 році вони взагалі стали від'ємними та становили -0,8 млрд.дол., причиною такого від'ємного значення стала пандемія Covid-19. Проте податкове навантаження податку на прибуток підприємств у 2019 році було низьке та становило 13,4%, а ось у 2020 році податкове навантаження становило 17,5%, що є найбільшим значенням за аналізований період. Який ж взаємозв'язок між цими показниками? Якщо податкове навантаження не велике, то це стимулює інвесторів на інвестиції в країну. Якщо ж податкове навантаження зростає, то і інвестицій буде менше

З 2021-2022 роки податкове навантаження знову знизилось, у 2021 році показник становив 12,9%, а у 2022 році – 12,8%. Але прямих інвестицій у 2021 році значно більше ніж у 2022 році. Чому? Тому, що у 2022 році почалась повномасштабна війна і багато інвесторів втратили довіру інвестувати в Україну. У 2023 році обсяг прямих інвестицій збільшився на 3,1 млрд.дол., це свідчить про певний рівень привабливості країни для іноземних інвесторів.

Отже, з проведеного аналізу даних за останні роки видно досить динамічний характер впливу податку на прибуток підприємств на економіку України. Перш за все слід відзначити підвищення надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету, з 2018-2023 роки надходження зросли на 53,1 млрд.грн. Це свідчить про те, що податок на прибуток має здатність забезпечувати бюджет країни.

Далі, що потрібно відзначити, це значні зміни у фінансових результатах підприємств до оподаткування, що вказують на зміну економічного стану. У 2022 році спостерігається значне зниження фінансового результату до оподаткування порівняно з попередніми роками, що було зумовлено різким падінням прибутковості підприємств через повномасштабне вторгнення. Проте за прогнозом у 2023 році фінансовий результат до оподаткування підприємства, які одержали прибуток збільшиться.

Ефективна ставка податку на прибуток підприємств у 2022 році знизилась до 12,8%, а у 2023 році за прогнозом ця ставка збільшиться

приблизно до 14,8%. Продуктивність податку також є важливим показником ефективності оподаткування. Протягом аналізованого періоду цей показник тримався на рівні понад 70%, це свідчить про те, що податкова система не перешкоджає розвитку підприємництва, а також забезпечує стабільність надходжень до бюджету.

Динаміка податкового навантаження податку на прибуток підприємств та обсяг прямих інвестицій в Україну нестабільна. У 2022 році обсяг прямих інвестицій зменшилось, через початок повномасштабного вторгнення. Іноземні інвестори втратили довіру інвестувати в країну, але у 2023 році прямих інвестицій збільшилось, що свідчить про те, що інвестори проаналізували стан країни та вирішили відновити співпрацю.

Результати регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку держави свідчать, про вдале балансування між потребами бюджету та підтримки бізнесу. Проте для сприяння економічному зростанню та стабільного розвитку фінансів країни необхідно продовжувати робити моніторинг та аналіз з метою своєчасного реагування на зміни економічної ситуації.

2.3. Проблеми стягнення податку на прибуток підприємств в податковій системі України

Система оподаткування відіграє ключову роль в забезпеченні економічного розвитку будь-якої країни. Вона позначається на підтриманні громадського правопорядку країни, забезпеченні сприятливих умов розвитку духовно-культурного життя населення, оборони країни, вирішенні різноманітних соціальних проблем тощо.

В умовах нестабільної економічної ситуації в країні, високого рівня тінізації, ухилення від сплати податків, значного розшарування доходів населення нарізла нагальна потреба модернізації фінансової та податкової політики держави.

У зв'язку з обраним курсом України щодо інтеграції до Європейського союзу (ЄС) та створення соціально орієнтованої ринкової економіки гостро постає питання пошуку шляхів удосконалення власної системи оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб із урахуванням світових здобутків у цій сфері.

Однак, на відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності країни і не сприяє зростанню економічної активності організацій. Існуюча система формування державних доходів має переважно фіскальний характер, що відображає недоліки перехідної економіки.

З початку ринкової трансформації економіки було здійснено декілька спроб удосконалення податкової системи, які характеризувалися прийняттям спеціальних законів, що не відповідають економічній ситуації, та неузгодженістю між спеціальними законами. Сюди можна віднести непослідовність окремих норм та наявність великої кількості тіньових оборотів.

Складність цього процесу ускладнюється тим, що реформування відбувається в умовах економічної кризи, коли державні ресурси є дефіцитними. В результаті реформи очікується суттєве зниження фіскального значення корпоративного оподаткування.

Якщо ретельно проаналізувати структуру надходжень від кінцевих платників податків, то виявиться, що надходження від фізичних осіб (податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), військовий збір, податок на додану вартість (ПДВ), а також єдиний податок, отримувачем якого виступає місцевий бюджет) переважають надходження від юридичних осіб (податок на прибуток, рентна плата, акцизи та екологічні податки).

До того ж, фізособи сплачують сумлінніше та передбачуваніше. На виразний дисбаланс вказує і нинішній стан податкового законодавства України.

Недоліки податку на прибуток підприємств такі:

- 1) податок може бути перерахований безпосередньо на ціни або, навпаки, на працівників, що більше заторгає менш заможних, себто обидва види перерахування є регресивними;
- 2) податок нейтральний, оскільки поняття «оподатковуваний прибуток» важко визначити, оскільки визначення прибутку відповідно до бухгалтерського обліку та трансформація його в базу оподаткування є дуже складним процесом;
- 3) податок менш захищений від ухилення від сплати внаслідок приховування прибутку [49].

Податок на прибуток підприємств можна вважати занадто обтяжний, через його справляння. Наприклад, у діючій моделі податку на прибуток, коли власник починає свій бізнес, він вкладає кошти в його розвиток, здійснює капітальні інвестиції тощо. На цьому етапі власник ще не заробив прибуток, але податок на прибуток починає сплачувати в перший же звітний період навіть при відсутності фінансового результату і доходів. Це відбувається в силу спрацьовування податкових різниць, що призводить до створення «штучного» об'єкта податку на прибуток. Таким чином можна визнати потрібним заміни податку на прибуток – податком на виведений капітал.

Часто, коли заходить розмова про диференційоване оподаткування, крім наповнення бюджету, звучать тези про соціальну справедливість. Причому в це поняття під час дискусії вкладається діаметрально протилежні смисли залежно від точки зору. Кожна з двох існуючих моделей – прогресивної і з єдиною ставкою – має свої переваги і недоліки, які враховують не тільки суто «математику», а й момент соціальної справедливості. Власне, останній, як вважається, краще забезпечує саме прогресивна система оподаткування: заробляєш більше – платиш більше податку.

Міжнародна практика виходить з того, що ті громадяни, яким доходів вистачає тільки на найнеобхідніше, повинні платити мінімум податків (або взагалі нічого). Ті ж, хто може дозволити собі предмети розкоші, повинні віддавати до бюджету половину і більше своїх доходів. Більша частина

населення з такою нерівністю згодна. Водночас низка експертів розуміють «соціальну справедливість» як рівність громадян, в тому числі щодо відсотків, сплачених у вигляді податків

Незважаючи на суттєві зміни з моменту прийняття Податкового кодексу в розділі про податок на прибуток підприємств, існують суттєві проблеми, такі як постійні зміни у звітному періоді, коригування методу декларації з податку на прибуток не призводять до істотних змін у системі оподаткування стосовно податку на прибуток, створює перешкоди податку на прибуток для виконання своїх функцій в повному об'ємові, а саме:

- невідповідність нормативного регулювання суті податку призводить до сплати податку у подвійному / потрійному розмірі без можливості використати переплату з податку;
- нечіткість норм призводить до значної кількості податкових роз'яснень окремих норм для їх однакового застосування та виникнення податкових спорів;
- нестабільність законодавства з податку на прибуток підприємств є наслідком нечіткості норм від початку;
- непорозуміння із механізмом розрахунку та сплати авансових внесків, складний порядок розподілення податку між філіями, вимоги щодо нескінченної купи первинних документів стають підставою для виникнення податкового спору та податкових до нарахувань і т. ін.;
- складність адміністрування податку на прибуток, зокрема через невідповідність форми декларації з податку на прибуток положенням Податкового кодексу України, стає підставою для виникнення податкового спору [33].

Перешкода розрахунку об'єкта оподаткування заключається в тому, що основним показником для розрахунку об'єкта, який оподатковується є фінансовий результат, скоригований на різницю. Це постійно створює ризики з боку уряду та податкових органів. Використання різноманітних програм «оптимізації» оподаткування чинить великий тиск на чесних платників

податків, тобто повне перенесення тягара з одного підприємства на інше, а значить, бюджет не отримує більшу частину коштів, тобто відбувається «тінізація» податкових платежів. Дана проблема не нова в Україні і утворюється з інших проблем (рис.2.6.).

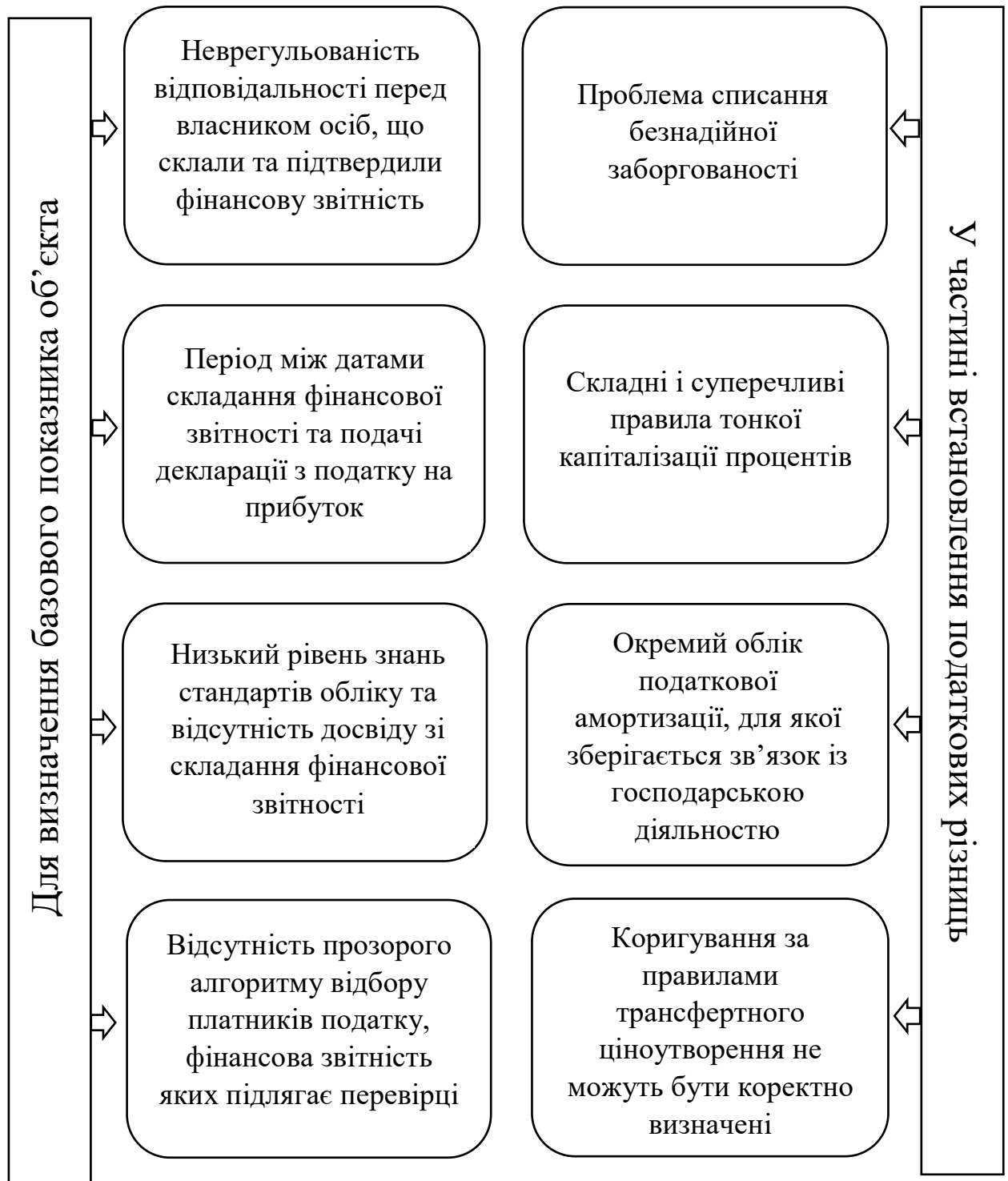

Рис. 2.10 Класифікація головних проблем розрахунку об'єкта оподаткування

Джерело: складено автором за матеріалами [39;42;43]

На сьогоднішній день існує багато проблем при обчисленні та сплаті податку на прибуток, такі як:

- невідповідність між бухгалтерським та податковим обліком при визначенні доходу для цілей оподаткування прибутку підприємств, собівартості реалізації та інших витрат;
- можливість перенесення від'ємного значення об'єкта оподаткування з податку на прибуток на наступні податкові періоди;
- високий рівень тіньової економіки;
- неналежне стимулювання підприємницьких інвестицій та інновацій через механізм збору податку на прибуток.

Найголовнішою проблемою оподаткування доходів в Україні слід вважати тінізацію, через яку найбільше страждає бюджет. Звичайно органи ДПСУ працюють у напрямку мінімізування даного явища, але при всіх «бажаннях» це залишається, досить, тяжким навантаженням. Таким чином, приходимо до висновку, що однакова ставка для платників прибуткових податків – не означає їх рівноправність.

Дослідження показало проблему, пов'язану з інноваційно-технічним впровадженням. Бувають ситуації, коли з метою оптимізації податкових надходжень органи влади починають модифікувати програмне забезпечення або основні веб-сайти, які використовуються для подання податкових декларацій. Практика показала, що в принципі всі оновлення здійснюються протягом звітного періоду і деякі недоліки, як-от непрацездатність сторінок, призводять до штрафних санкцій для платників податків за несвоєчасне подання звітності.

Запровадження європейських податкових стандартів стягнення податку на прибуток спростить податкове адміністрування та зменшить витрати, що позитивно вплине на інвестиційний клімат в Україні як у частині дотримання податкових процедурних правил (подання декларації, надання інформації до контролюючих органів, тощо), так і в частині визначення фактичної суми податку та часу, витраченого платниками податків.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

3.1. Порівняльний аналіз систем оподаткування прибутку підприємств в Україні та Польщі

У сучасних економічних реаліях України питання застосування ефективного механізму оподаткування прибутку підприємств постає надзвичайно гостро, адже податок на прибуток підприємств може використовуватися і як дієвий інструмент збалансованого динамічного економічного зростання на засадах інноваційного розвитку.

Складні політичні та економічні умови, нестабільність та складність вітчизняного законодавства, значний податковий тягар на бізнес актуалізують необхідність дослідження зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств з метою пошуку оптимальних для нашої країни напрямів удосконалення порядку стягнення податку на прибуток підприємств. З аналізу даних варто зазначити, що надходження податку на прибуток в державний бюджет зростали протягом досліджуваного періоду як в Україні, так і в Польщі (рис.3.1).

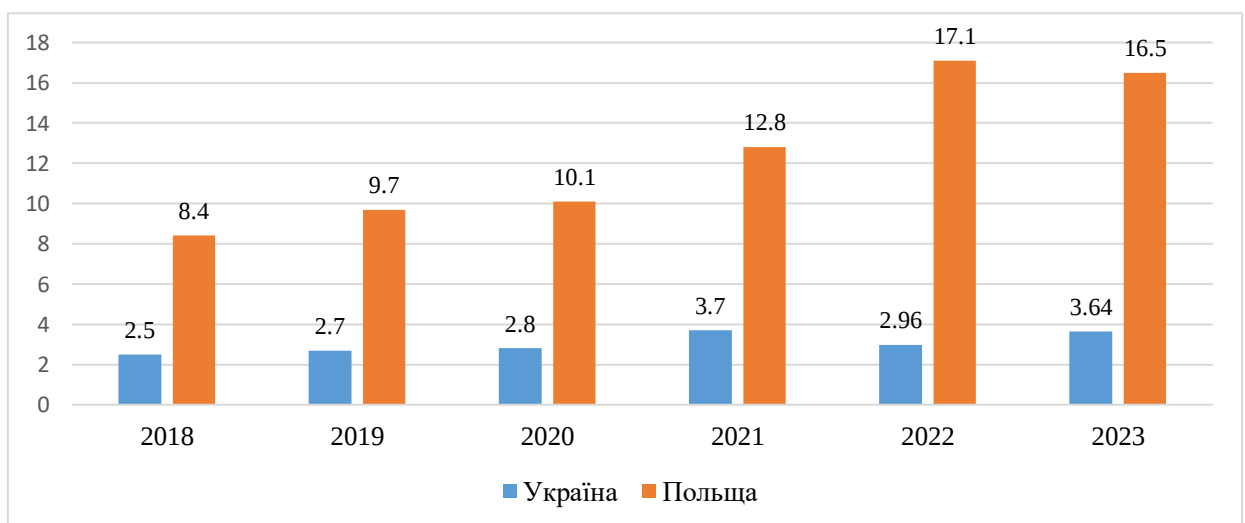

Рис. 3.1 Надходження податку на прибуток підприємств в державний бюджет України та Польщі, млрд.дол.

Джерело: складено автором за даними [32;10]

Проте темп зростання в Польщі були значно вищими. Показник з 2018 року по 2022 рік зріс на 8,7 млрд.дол., але у 2023 році він впав на 0,6 млрд.дол.. Загалом, надходження податку на прибутку в Польщі показує значне зростання, це свідчить про загальне зростання економіки країни.

В Україні також зафіксовано зростання, але надходження податку на прибуток підприємств були значно нижчими, ніж у Польщі. Україна має потенціал для подальшого зростання, але якщо в країні не вирішать проблеми з корупцією та нестабільністю, це може перешкоджати процесу.

Загалом, можна сказати, що економічний розвиток обох країн має позитивну тенденцію, але Польща має вищі показники надходжень податку на прибуток підприємств порівняно з Україною.

З 2018-2021 роки у Польщі частка податку на прибуток підприємств у ВВП була нижче, ніж у України (рис.3.2.). Це означає, що у Польщі обсяг податку на прибуток підприємств у відношенні до ВВП був меншим.

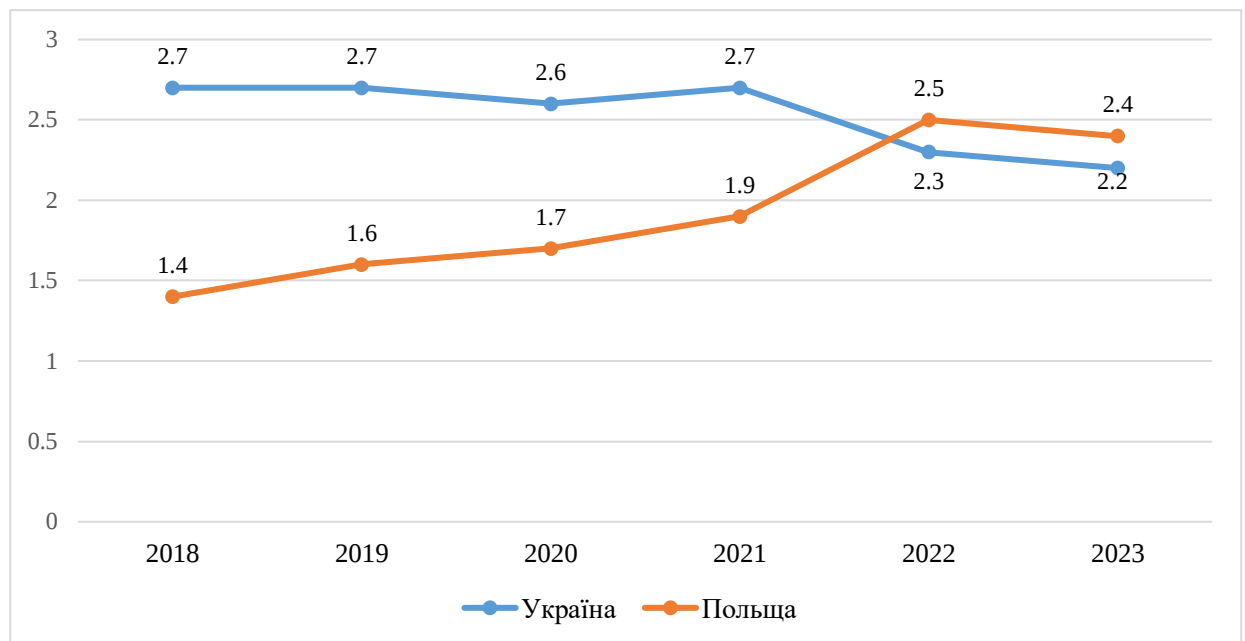

Рис. 3.2. Частка податку на прибуток підприємств державного бюджету у ВВП, %

Джерело: складено автором за даними [32;10]

Частка податку на прибутку підприємств у ВВП в Україні за 2018-2021 роки була стабільною, але починаючи з 2022 року показники знизились.

Наслідком цього падіння стало повномасштабне вторгнення. Проте в Польщі з кожним роком цей показник зростає і з 2022 року він став вище ніж у Україні.

Упродовж досліджуваного періоду частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету в Україні загалом була вищою, ніж у Польщі (рис.3.3.)

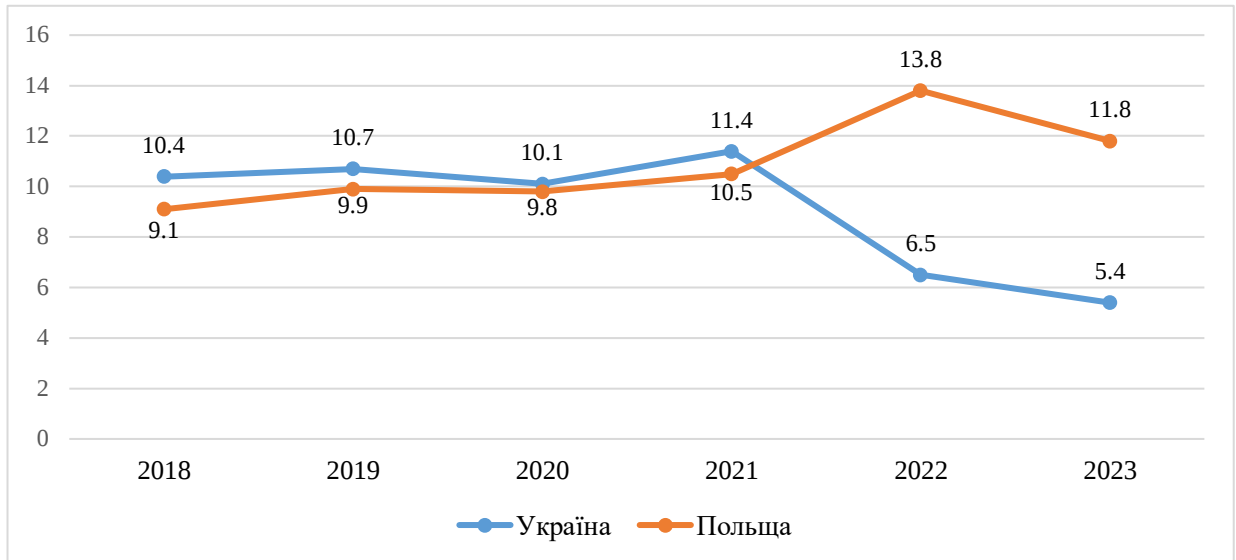

Рис. 3.3. Частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету, %

Джерело: складено автором за даними [32;10]

Протягом 2018-2021 роки частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету зростає як в Україні, так і в Польщі, але в Україні це зростання було більш відчутним.

В 2022 році частка податку на прибуток підприємств у доходах державного бюджету України суттєво знизилась, тоді як в Польщі відбулося значне зростання. Ця тенденція зберіглась і в 2023 році, та розрив між показниками країн став ще більшим.

З 2018-2021 в обох країнах зростає частка податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях державного бюджету (рис.3.4.) Однак у 2022 році цей відсоток значно зріс у Польщі та становив 15,5%. Проте у 2023 році цей показник знизився, та становив 13,3%. Водночас в Україні спостерігався чіткий розворот тенденції зменшення частки податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях державного бюджету.

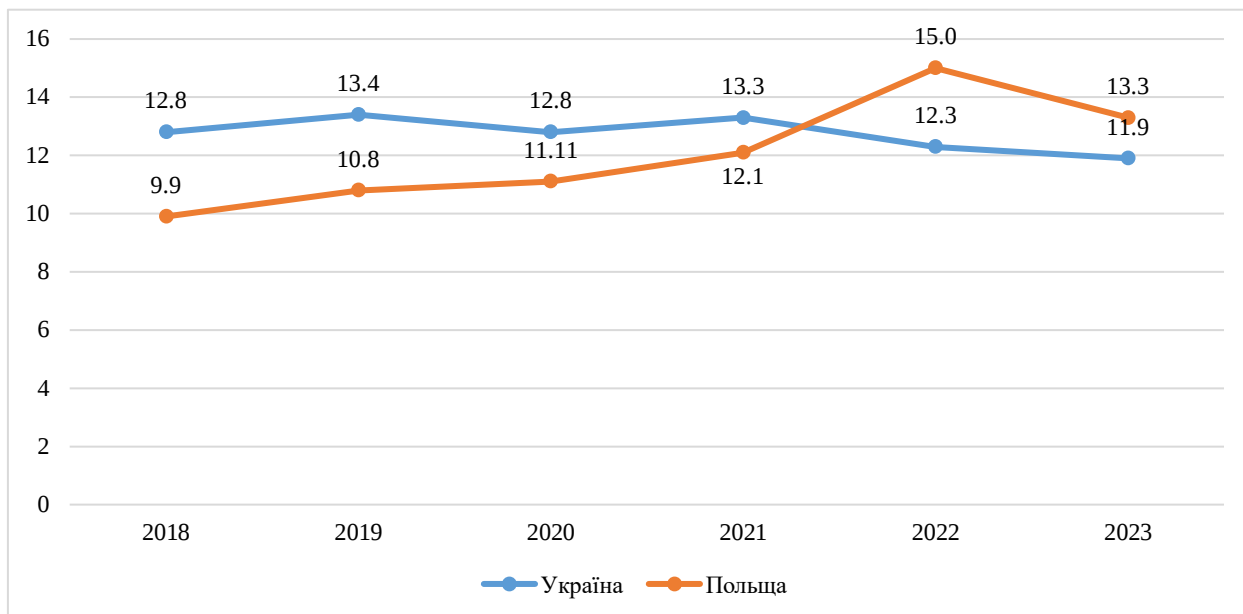

Рис. 3.4. Частка податку на прибуток підприємств у надходженнях державного бюджету, %

Джерело: складено автором за даними [32;10]

Надходження податку на прибуток підприємств у місцеві бюджети України та Польщі за 2018-2023 роки коливались (рис.3.5). Як ми можемо бачити надходження податку на прибуток підприємств у місцеві бюджети України значно менші, ніж надходження цього ж податку у місцеві бюджети Польщі.

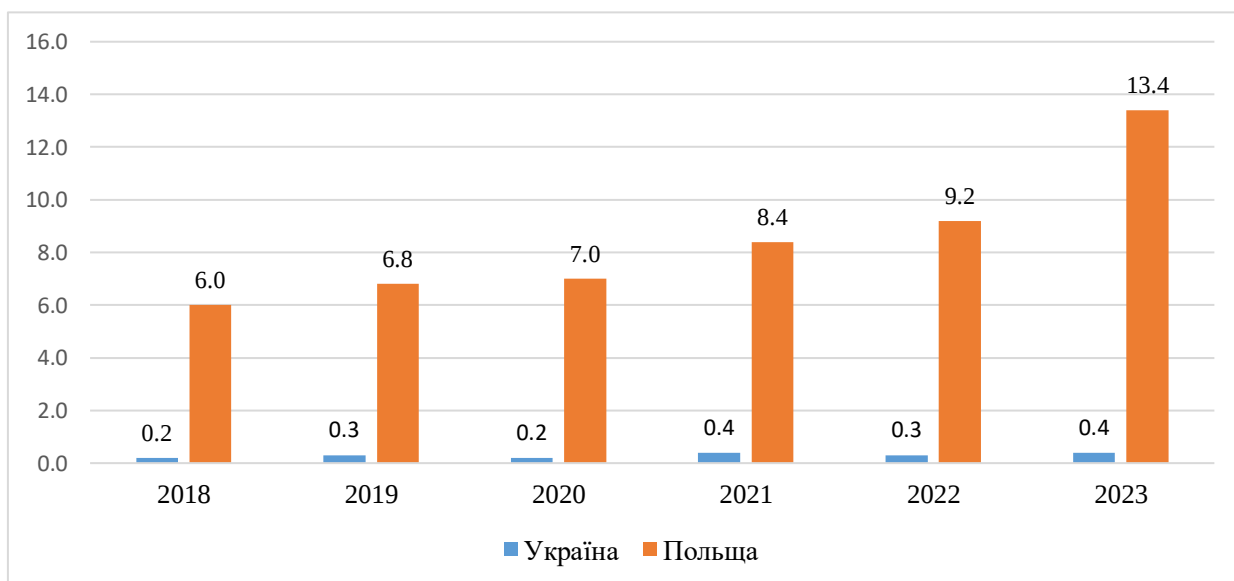

Рис. 3.5. Надходження податку на прибуток підприємств у місцеві бюджети України та Польщі, млрд.дол.

Джерело: складено автором за даними [9;10]

В Україні надходження податку на прибуток підприємств у місцеві бюджети за 2018-2023 роки більш менш стабільні, але у 2020 та 2022 році було невелике зниження через Covid-19 та повномасштабне вторгнення. У Польщі надходження цього ж податку з кожним роком зростало. За аналізуючий період надходження податку на прибуток підприємств у місцеві бюджети зросли на 7,4 млрд.дол.

Частка податку на прибуток підприємств місцевих бюджетів у ВВП України та Польщі значно відрізняється (рис. 3.6.).

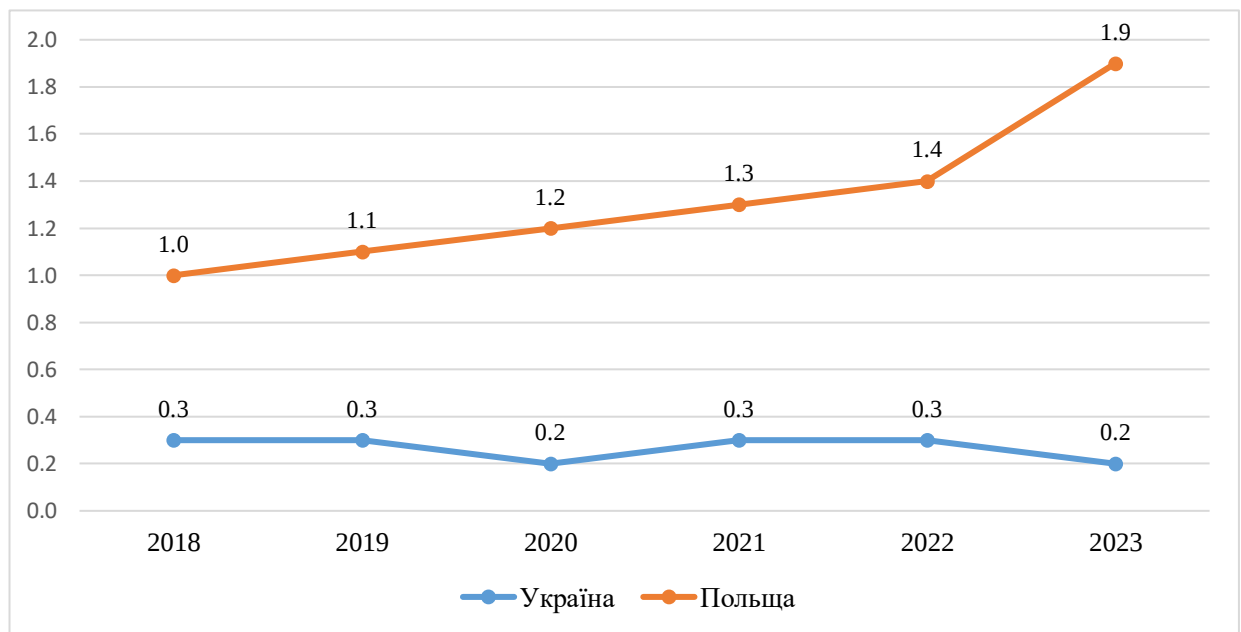

Рис. 3.6. Частка податку на прибуток підприємств місцевих бюджетів у ВВП, %

Джерело: складено автором за даними [9;10]

У Польщі ця частка податку на прибуток підприємств місцевих бюджетів у ВВП є значно вищою, ніж в Україні, і демонструє тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду. За 2018-2023 роки в Україні Частка податку на прибуток підприємств місцевих бюджетів у ВВП відносно невисока і становить від 0,2% до 0,3%, така тенденція є стабільною, але невисокою. Польща значно має вище цю частку, вона зросла з 2018-2023 роки на 0,9%.

З 2018-2023 роки Частка податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів України та Польщі також суттєво відрізнялись (рис. 3.7.)

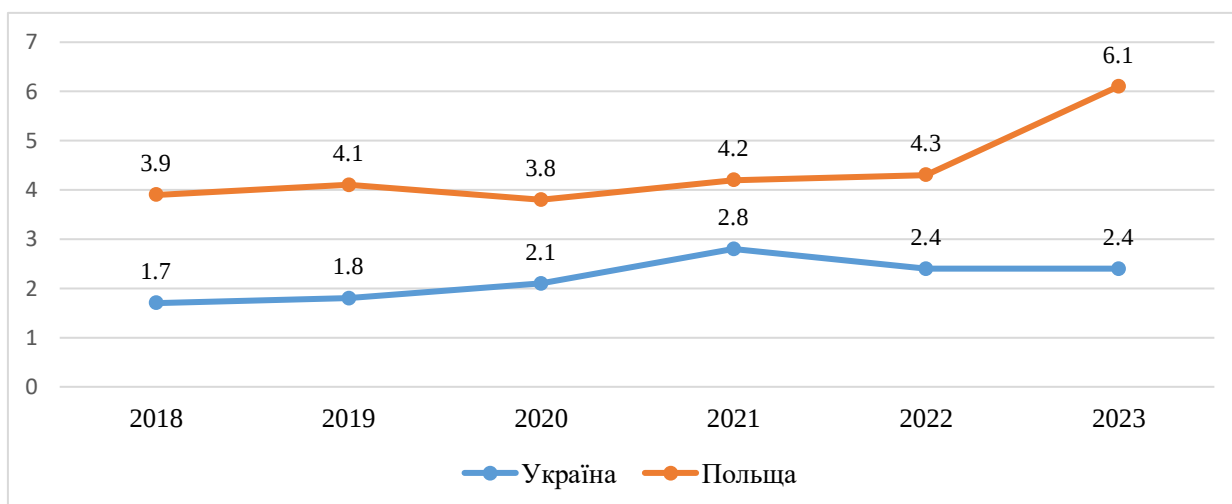

Рис. 3.7. Частка податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів, %

Джерело: складено автором за даними [9;10]

Частка податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів України зростала з 1,7% у 2018 році до 2,8 у 2021 році. Але внаслідок повномасштабного вторгнення цей показник у 2022 році знизився та становив 2,4%. В Польщі з 2018-2020 роки ця частка коливалась, але з 2021 року цей показник пішов до зростання і вже у 2023 році він становив 6,1%.

Як і у попередніх показниках, Польща та Україна продемонстрували різні тенденції частки податку на прибуток підприємств у надходженнях місцевих бюджетів (рис. 3.8)

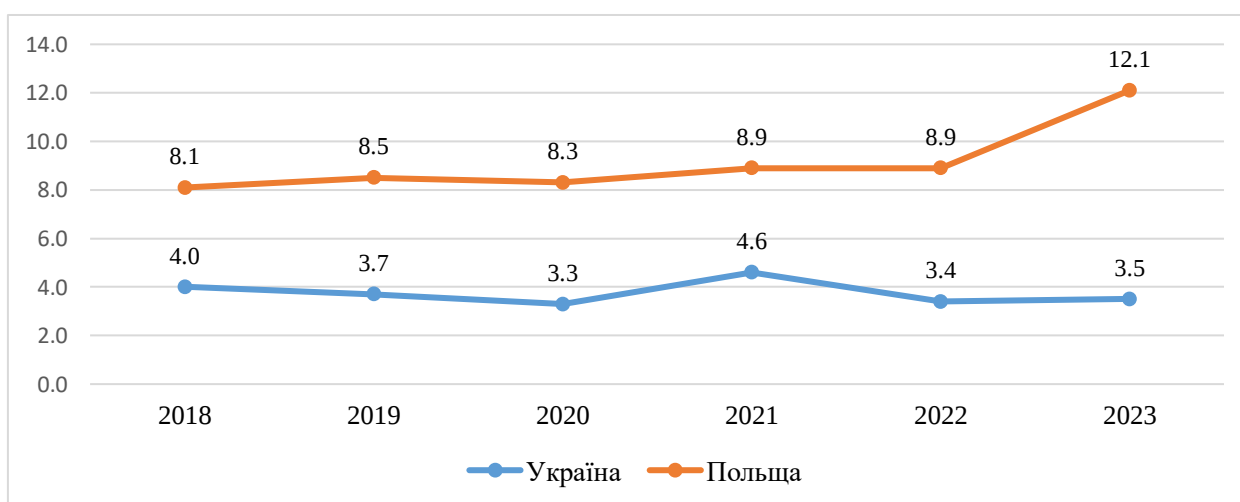

Рис. 3.8. Частка податку на прибуток підприємств у надходженнях місцевих бюджетів, %

Джерело: складено автором за даними [9;10]

Польща знов таки має більш високі показники, ніж Україна. Проте ми можемо бачити, що частка податку на прибуток підприємств у надходженнях місцевих бюджетів Польщі стабільна, ніж показники України. З 2018-2020 рік частка податку на прибуток підприємств у надходженнях місцевих бюджетів України знизилась на 0,7%.

З 2018-2023 роки надходження податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету зростали як в Польщі, так і в Україні (рис. 3.9). Ми можемо бачити на скільки надходження відрізняються у двох країнах. В Польщі надходження податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету значно високі, ніж в Україні.

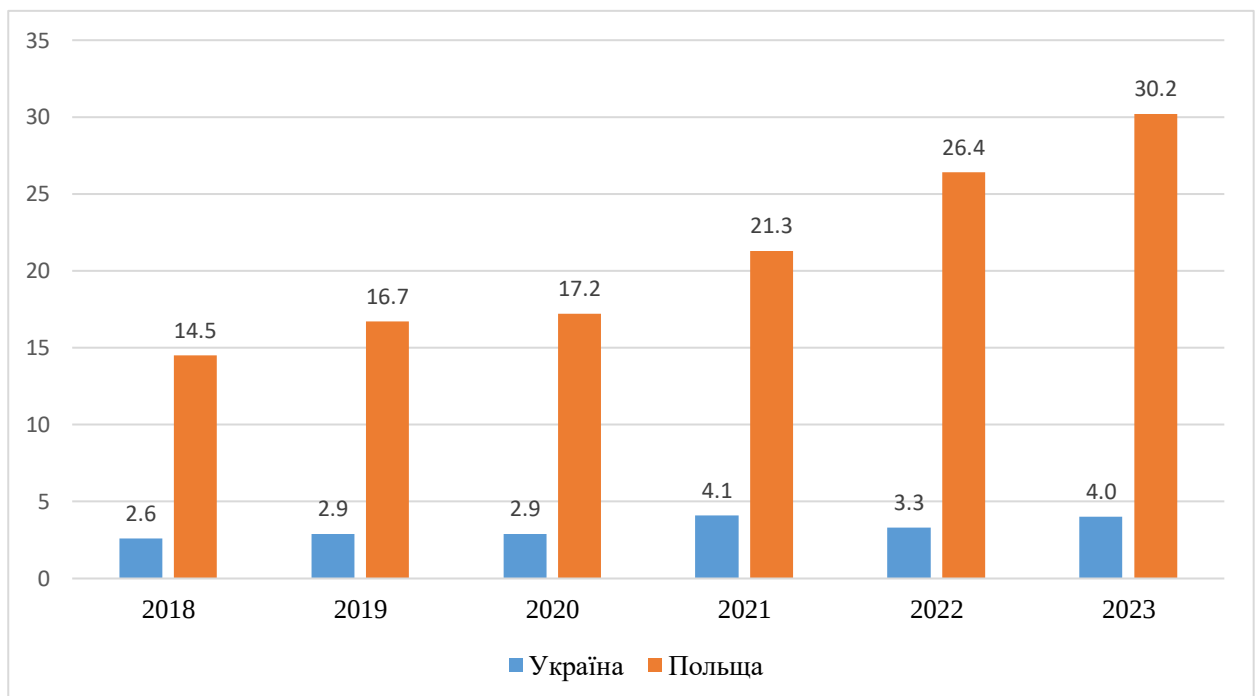

Рис. 3.9. Надходження податку на прибуток підприємств у зведеному бюджеті України та Польщі, млрд.дол.

Джерело: складено автором за даними [32;9;10]

З 2018-2021 роки надходження податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету України зростали та становили 4,1 млрд.дол. у 2021 році. Але у 2022 році надходження зменшились на 0,8 млрд.дол., наслідком цього зниження стало повномасштабне вторгнення. Проте у 2023 році надходження знову зросли та становили 4,0 млрд.дол.. У Польщі з 2018-2023 роки можна помітити значне зростання надходжень з кожним роком. Надходження

податку на прибуток підприємств за аналізований період зросли на 15,7 млрд.дол.

З 2018-2021 роки частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП в обох країнах зростала (рис.3.10.).

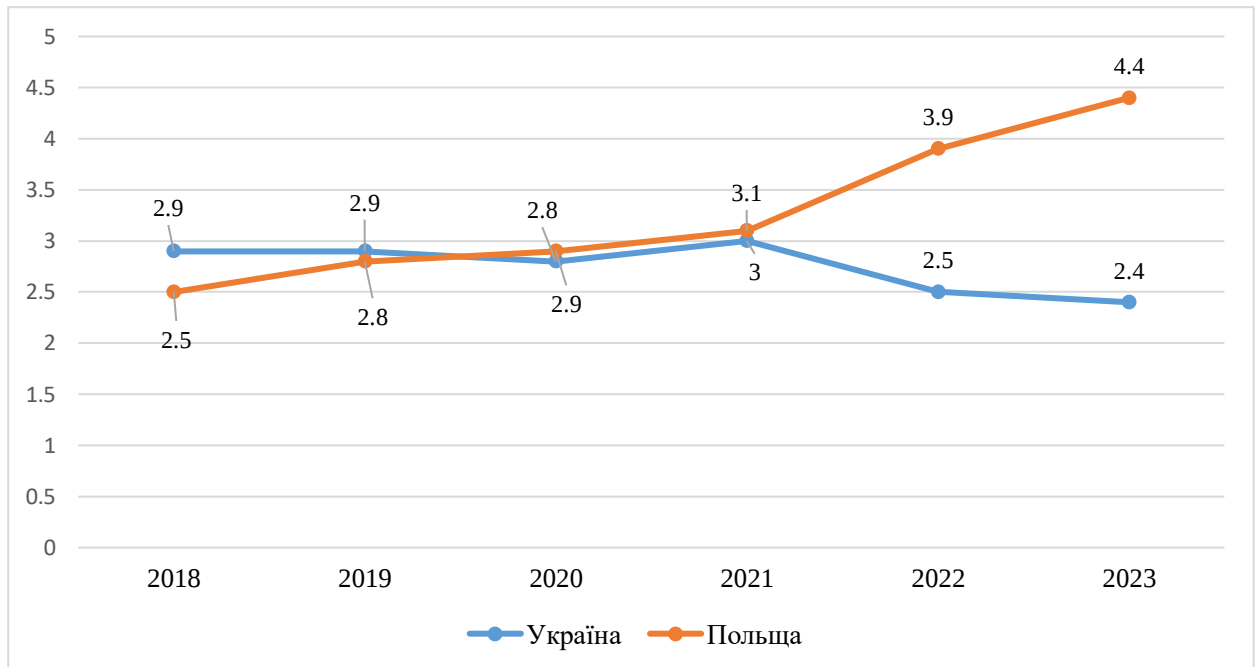

Рис. 3.10. Частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП, %

Джерело: складено автором за даними [32;9;10]

У 2022 році частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету Україні у ВВП України пішло на спад. Порівняно з 2021 роком показник у 2022 році впав на 0,5% та становило 2,5%.

А у 2023 році частка становила 2,4%, що порівняно з 2021 роком знизилось на 0,6%. Проте в Польщі частка податку на прибуток підприємств зведеного бюджету у ВВП з 2021 року зростала і вже у 2023 році вона становила 4,4%, що порівняно з 2021 роком на 1,3% більше.

Отже за проведенням аналізом, можна сказати, що надходжень та частки податку на прибуток підприємств, як в державному, так і в місцевих бюджетах більше у Польщі. Чому? По-перше - це різниця в економіці країни. ВВП в Польщі більше в 4 рази ніж ВВП в Україні. Багато в чому полякам допомогло членство у Євросоюзі: країна отримала доступ до європейських ринків та 65

мільярдів євро дотацій. Але ж вони домоглися права вступити до ЄС, у тому числі завдяки економічним успіхам.

Валовий національний дохід у Польщі теж вищий. ВНД показує суму доходів, одержаних резидентами цієї країни. Тобто доходи, одержані українцями з-за кордону, враховуються у ВНД України, а доходи іноземців в Україні – ні. За цим показником Польща також нас перевершує. Також Україна є малопривабливою для інвесторів країною. На відміну від Польщі. Вигідне розташування та дешева робоча сила допомагають залучити іноземні інвестиції. Доведено Польщею.

Ми звикли вважати, що демографічна катастрофа в Україні є результатом низького рівня життя в країні. Але в успішнішій Польщі відсоток працездатного населення не відрізняється від нашого. До того ж поляки, як і українці, часто виїжджають із країни у пошуках заробітку.

Також відрізняється ставка податку на прибуток підприємств. В Україні ця ставка становить 18%, а в Польщі – 19%. В Польщі більше ставка податку на прибуток підприємств на 1%, але все одно надходжень цього податку більше. В Україні існує ряд пільг з податку на прибуток підприємств, яких немає в Польщі.

Це може призвести до того, що українські підприємства платять менше податку, ніж польські, звідси виникають підприємства які не сплачують податок та шукають різні схеми, маневрування, для мінімізації податкового боргу. А інші в свою чергу оптимізують свою підприємницьку діяльність, щоб ухилитись від оподаткування.

3.2. Рекомендації щодо вирішення проблем оподаткування податком на прибуток підприємств у податковій системі України

У сучасних умовах глобалізації економіки, структура податкової системи країни є важливим фактором для бізнесу, коли він вирішує, куди і скільки інвестувати, які види операцій здійснювати в яких країнах. Надмірне

податкове навантаження призводить до таких негативних наслідків, як зниження ділової активності суб'єктів господарювання, «тінізація» економіки, відтік національних капіталів за кордон.

При цьому баланс між рівнем податкового навантаження та фіскальними інтересами держави по податку на прибуток підприємств є вкрай важливим, адже цей податок є одним із найнесприятливіших податків для платників. Україна також постійно декларує необхідність реформування податкової системи, встановлення нових, прозорих правил оподаткування, в тому числі й прибутку підприємств, запровадження електронних сервісів та сервісної служби платників податків.

Основними проблемами податку на прибуток у сучасних умовах є розмивання податкової бази та ухилення від оподаткування, а також проблеми в механізмі оподаткування, спричинені цифровізацією та глобалізацією економіки (наприклад, питання, пов'язані з вибором місця реєстрації компаній, труднощі при розрахунку бази оподаткування шляхом зіставлення витрат і доходів від діяльності компаній, проблеми з оцифруванням податку тощо).

У зв'язку з існуючими викликами та недосконалістю моделі оподаткування податком на прибуток у майбутньому є можливим його реформування. Серед альтернативних варіантів – заміна податком на виведений капітал (на розподілений прибуток).

На сьогодні в Україні діє класична європейська модель оподаткування прибутку підприємств, яка полягає у прямому оподаткуванні чистого прибутку підприємства. Введення податку на виведений капітал передбачає, що бізнес може вкладати кошти в розвиток своєї компанії, тобто прибуток, отриманий підприємством, не обкладається податком до тих пір, поки він не виплачується власникам у вигляді дивідендів.

Більшість переваг від запровадження цього податку мають довготривалу перспективу. Найбільш очевидно з них є створення стимулів для ділової активності та залучення більшої кількості інвестицій. Можливість бізнесу вкладати кошти у розвиток підприємства, сервісу, виробництва товарів

призведе до його модернізації, що в свою чергу, дозволить в майбутньому платити більше податків. Тобто зі збільшенням обороту товарів та послуг прийде збільшення надходжень від ПДВ та податку на зарплату [53].

Потреба в такій схемі частково зумовлена тим, що виробничі потужності та інфраструктура України із радянських часів сильно застаріли і не здатні виробляти конкурентоспроможну продукцію для світового ринку. Із запровадженням податку на виведений капітал також буде скасовано податок на прибуток підприємств. Це підвищить прозорість фінансової звітності та усуне необхідність проведення фінансового аудиту звітності, а отже, зникне потреба "прикрашати" або занижувати фінансову звітність. Ще однією важливою зміною, на якій наголошують експерти, є вирівнювання податкового навантаження між середніми та великими компаніями.

Така модель спрямована на встановлення простих і прозорих правил оподаткування, що дозволить:

- спростити адміністрування податку, зробивши розрахунок податку та правила звітування прогнозованими та простими;
- припинити незаконне встановлення показника податкового навантаження у вигляді відсотку від обороту платника податку;
- зменшити кількість податкових перевірок та пов'язаних із цим податкових спорів;
- підвищити ліквідність активів підприємств (завдяки стимулюванню реінвестування);
- створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та зупинити відтік капіталу з України;
- змінити філософію взаємовідносин платника податку з податковим органом, звести це спілкування до мінімуму;
- відновити справедливість в оподаткуванні шляхом вирівнювання податкового навантаження між середнім та великим бізнесом;
- стабілізувати економічну ситуацію в Україні в цілому

За умов дії податку на виведений капітал базою оподаткування є вартість операції, і фактично податок з прямого стає для платника та фіскальних органів більш схожим на непрямий – по аналогії з ПДВ. Синергетичний ефект паралельного вдосконалення роботи всіх податкових механізмів сприятиме відновленню соціально-економічного розвитку, що надасть поштовх для зміцнення національної безпеки держави у стратегічній перспективі [4, с. 28-36].

Але окрім усіх переваг даного податку, є й ризики, основним з яких є – зменшення доходів Державного бюджету України, із цим стикалися усі країни, що запроваджували дану систему оподаткування, окрім цього, залишається достатньо велика кількість представників бізнесу, що з недовірою ставилися до законопроекту, бо не вірили у різке збільшення прибутку.

На сьогоднішній день, реалізована лише частина всього законопроекту, що була запроваджена за допомогою Міністра Фінансів – Сергія Марченко, у проекті «Дія.City».

14 грудня 2021-го Верховна Рада ухвалила в другому читанні *закон № 1946-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»*. Це один з етапів запровадження режиму Дія City.

Для компаній ставки податку змінили, на мій погляд, досить суттєво, бо підприємці можуть самі обрати систему, чи платити податок на прибуток підприємств із ставкою 18%, або сплачувати податок на виведений капітал із ставкою – 9 % від певних операцій, що зазначені у пп. 135.2, 137.10, 141.9 ухваленого закону.[35]

Податок на виведений капітал може створити сприятливі умови для залучення інвестицій в Україну, що позитивно позначиться на діловій та інвестиційній активності, і водночас спростить фінансову звітність для компаній. Бухгалтерії більше не доведеться оптимізувати фінансові результати. Звітність стане прозорішою і зрозумілішою, привабливішою для інвесторів, а приводів для податкових перевірок стане менше. У результаті

буде менше судових справ, у яких оскаржуються великі суми податків. Бізнес-рахунки виконуватимуть притаманні їм статистичні функції, а самі звіти потрібно буде скласти в меншій кількості тільки щодо певного кола операцій, пов'язаних із виплатою дивідендів та аналогічними платежами.

Введення податку на виведений капітал потребує вирішення низки важливих питань, зокрема: про частку збитків, нагромаджених платниками податків до введення податку, про доцільність збереження авансового внеску при виплаті дивідендів, про періодичність подання звітності, про частку третьої групи єдиного податку, про порядок застосування системи до неприбуткових організацій. Очевидно, що для ефективної роботи податку на виведений капітал буде потрібно комплексне реформування всієї системи оподаткування України, а також вдосконалення і лібералізація валютного регулювання.

Система податку на прибуток підприємств, що діє в Україні, досить стандартна в міжнародному порівнянні, на відміну від податок на виведений капітал, який поки що є екзотикою. Оскільки база оподаткування та ставки оподаткування є загальноприйнятими в міжнародному масштабі, податок на прибуток підприємств навряд чи матиме негативний вплив на інвестиційну діяльність.

Дослідження на рівні фірм свідчать про те, що не податкова система обмежує бізнес та інвестиції, а системні проблеми, такі як корупція, відсутність довіри до судової системи та складність податкового адміністрування.

Деякі з цих проблем насправді пов'язані з тим, що моніторинг платежів податку на прибуток підприємств є складним і багатогранним викликом, але досвід багатьох країн показує, що ці проблеми цілком можна вирішити завдяки інституційній, а не податковій реформі.

У разі не змінення податку на прибуток підприємств на податок на виведений капітал, пропоную розглянути рекомендації для вирішення кожної проблеми податку на прибуток підприємств у податковій системі України:

1. Нажаль, в Україні одні підприємства шукають різні схеми, маневрування, для мінімізації податкового боргу, а другі оптимізують свою підприємницьку діяльність, щоб ухилитись від оподаткування. В наслідок чого державний бюджет не одержує достатніх коштів, або зовсім втрачає їх, через несплату податків. Податок на прибуток становить 18%. Якщо зменшити податкові ставки, то це може дати стимул бізнесам, інвестиціям і буде менше податкового навантаження на компанії. Також це приведе до залучення іноземних інвестицій та стимулювання внутрішніх інвестицій.
2. В Україні недостатньо прозора система оподаткування через велику кількість пільг і винятків. Все це приводить до корупції, до різних недобросовісних схем. Підприємства шукають тіньові схеми виведення прибутку за кордон, тому що високі податки. Потрібно оприлюднювати податкові розрахунки, дані, найбільше прозорості і ясності в податковій системі. Це приведе до зменшення корупції, виросте довіра і поповниться наш бюджет
3. Часта зміна податкового законодавства призводить до неясності для бізнесу. Для цього треба змінювати бухгалтерські та правові інформації. Наскільки можливо потрібно розробити податкові правила на довгі роки, щоб підприємства стабільно працювали і планували свою роботу на перспективу.
4. Значення податкових правил і вимог може бути неоднозначними, що призводить до ускладнення податкових зобов'язань. Потрібно впровадити аудит, перевіряти всі фінансові операції, внести в дію всі заходи для боротьби з корупцією, щоб покращити дотримання податкових правил.
5. Однак в Україні, також оподаткування тіньових підприємств та недекларованих прибутків. Для цього співпраця з міжнародними організаціями та дотримання міжнародних стандартів, може допомагати

нашій країні зменшити подвійне оподаткування і привабити іноземних інвесторів.

З наведених всіх рекомендацій, на мою думку, введення податку на виведений капітал – є найвагомішою перспективою для України, для забезпечення наповнення бюджету. Таким чином, можна сказати, що системі прибуткового оподаткування з часом, все одно є недоліки, що сприяють на платників податків.

Вирішення даних недолік зробить краще, насамперед, Україні, а тобто її економічній системі, що дуже важливо. Удосконалення – дуже важкий процес, бо навіть маленька помилка, може спричинити непередбачувані наслідки, що не є потрібним, тому задля ефективного покращення системи оподаткування потрібен не малий час, увага та концентрація. Із кожним роком Податковий кодекс України змінюється, і я сподіваюся, що вже скоро Україні зможе максимально покращити умови оподаткування для усіх платників, щоб стабілізувати дохідність держави.

ВИСНОВКИ

У роботі встановлено під час дослідження, що податок на прибуток підприємств є прямим податком, який спрямований до державного бюджету за визначеною законодавством України ставкою, для покриття видатків і для реалізації соціально-економічних заходів держави. Економічна сутність податку на прибуток підприємств розкривається через сукупність фінансових відносин між державою і платником податків з приводу вилучення частини прибутку у прямій залежності від його розміру з метою формування фінансової бази держави для виконання останньою своїх соціально-економічних функцій.

Виокремлені етапи розвитку прибуткового оподаткування підприємств у податковій системі України. З'ясовано, що податок на прибуток пройшов тривалий період у своєму формуванні. У науковій практиці прийнято виділяти шість етапів цього процесу, які дали можливість глибше зрозуміти сучасний стан оподаткування прибутку та оцінити можливість кращого зрозуміння можливих напрямків його подальшого розвитку.

Досліджено механізм стягнення податку на прибуток з підприємств. Податковим кодексом України надано перелік ставок та перелік об'єктів оподаткування податку на прибуток підприємств, а також підприємства які звільняються від оподаткування. На сьогоднішній день базова ставка податку на прибуток підприємств складає 18%, а об'єктом оподаткування підприємств є прибуток, котрий може надходити з України чи інших держав.

Податок на прибуток підприємств відіграє важливу роль у фінансовій системі країни, як у формуванні бюджетів державного, так і місцевого рівнях. Податок на прибуток підприємств є одним із основних джерел доходу для державного бюджету України, який забезпечує його фінансовими ресурсами для здійснення різноманітних операцій. Збільшення надходжень податку на прибуток до державного бюджету вказує на економічне зростання країни. У 2019 році у порівнянні із 2018, до державного бюджету надійшло на 10,2

млрд.грн. більше, у 2020 році, в порівнянні із 2019 до бюджету надійшло на 1,6 млрд.грн. більше, у 2021 у порівнянні із 2020 - на 39,1 млрд.грн. більше, а у 2022 у порівнянні із 2021 – на 30,7 млрд.грн. менше, але у 2023 році у порівнянні із 2022 надійшло 26,8 млрд.грн. більше. Починаючи з 2018 року надходження мали рівномірно зростати, але доходи у 2020 році не набагато відрізнялися від даних на 2019 рік, це сталося через початок пандемії Covid-19. Також в 2022-2023 роках, ми бачимо стрімкий спад доходів, причиною якого стало повномасштабне вторгнення на територію України.

Місцеві бюджети також мають надходження податку на прибуток підприємств, але сума менша, ніж у державному бюджеті, тому що, за проведеним аналізом, податок на прибуток підприємств, наприкладі, бюджету Одеської області не відіграє дуже важливої ролі. Його частка у бюджеті складає лише 10%. За прогнозами на 2024-2026 роки також буде збільшення надходжень податку на прибуток підприємств, як до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів, що вказує на економічне зростання країни.

Результати регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку держави свідчать, про вдале балансування між потребами бюджету та підтримки бізнесу. Аналіз показав підвищення надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету, з 2018-2023 роки надходження зросли на 53,1 млрд.грн. У 2022 році спостерігається значне зниження фінансового результату до оподаткування порівняно з попередніми роками, що було зумовлено різким падінням прибутковості підприємств через повномасштабне вторгнення. Проте за прогнозом у 2023 році фінансовий результат до оподаткування підприємства, які одержали прибуток збільшиться.

Ефективна ставка податку на прибуток підприємств у 2022 році знизилась до 12,8%, а у 2023 році за прогнозом ця ставка збільшиться приблизно до 14,8%. Продуктивність податку також є важливим показником ефективності оподаткування, цей показник тримався на рівні понад 70%. Динаміка податкового навантаження податку на прибуток підприємств та обсяг прямих інвестицій в Україну нестабільна. У 2022 році обсяг прямих

інвестицій було низьке та становило 1,1 млрд.дол. США, але у 2023 році прямі інвестицій склали 4,2 млрд.дол. США, що свідчить про те, що інвестори проаналізували стан країни та вирішили відновити співпрацю.

Визначено проблеми стягнення податку на прибуток підприємств в податковій системі України. Податок на прибуток підприємств можна вважати занадто обтяжним, через його справляння. Є постійні зміни у звітному періоді, коригування методу декларації з податку на прибуток, які не призводять до істотних змін у системі оподаткування стосовно податку, а також створюються перешкоди для виконання його функцій. Це призводить до сплати податку у подвійному/потрійному розмірі без можливості використати переплату з податку; до значної кількості податкових роз'яснень окремих норм для їх однакового застосування; до виникнення податкового спору та податкових до нарахувань; до високого рівня тіньової економіки та ухилення від сплати податку на прибуток.

Порівняльний аналіз систем оподаткування прибутку підприємств в Україні та Польщі показав, що надходження та частки податку на прибуток підприємств, як в державному, так і в місцевих бюджетах більше у Польщі. ВВП в Польщі більше в 4 рази, ніж ВВП в Україні. Багато в чому полякам допомогло членство у Євросоюзі: країна отримала доступ до європейських ринків та 65 мільярдів євро дотацій. Але ж вони домоглися права вступити до ЄС, у тому числі завдяки економічним успіхам. Також відрізняється ставка податку на прибуток підприємств. В Україні ця ставка становить 18%, а в Польщі – 19%. В Польщі більше ставка податку на прибуток підприємств, але надходжень цього податку також більше, тому що в Україні існує ряд пільг з податку на прибуток підприємств, які призводять до того, що українські підприємства не сплачують податок та шукають різні схеми, маневрування, щоб ухилитись від оподаткування.

Також надані рекомендації щодо вирішення проблем оподаткування податком на прибуток підприємств у податковій системі України. Було запропоновано зменшити податкові ставки; оприлюднювати податкові

розрахунки, дані; розробити податкові правила на довгі роки, щоб підприємства стабільно працювали і планували свою роботу; впровадити аудит, перевіряти всі фінансові операції, внести в дію всі заходи для боротьби з корупцією; співпрацювати з міжнародними організаціями. Але заміна податку на прибуток підприємств на податок на виведений капітал буде найвагомішою перспективою для України, а також для забезпечення наповнення бюджету. Податок на виведений капітал може створити сприятливі умови для залучення інвестицій в Україну, що позитивно позначиться на діловій та інвестиційній активності, і водночас спростить фінансову звітність для підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхий К. Облік і звітність розрахунків за податком на прибуток в умовах законодавчих змін. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 4. С. 34-43
2. Бечко П.К. Податкова система: навчальний посібник К.: Центр навчальної літератури, 2006. 368 с
3. Борзенкова О.Д. Податок на прибуток як інструмент державного регулювання соціально-економічних процесів в Україні. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_29
4. Бутенко Т. В. Переваги та недоліки використання різних форм оподаткування в Україні. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2017. № 4 (32). С. 28-36. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No4/28.pdf> (дата звернення: 15.04.2023)
5. Гаман Г. О. Суть та елементи податку на прибуток. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/4288/1/32.pdf>
6. Гречко А.В., Конспект лекцій з дисципліни податкова система 2018, - с. 20 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6b0c1479-7b98-4736-ad52-bd415ca03e3e/content>
7. Гуренко Т. О., Дерев'янка С. І. Проблеми та перспективи оподаткування прибутку в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 247. С. 82–91
8. Декрет Кабінету Міністрів «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26.12.1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/12-92#Text>
9. Державний веб-портал бюджету для громадян. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/>
10. Державний та місцеві бюджети Польщі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gov.pl/web/finanse/budzet-panstwa>

11. Дєєва Н.А. Оподаткування в Україні : навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2009. 262 с.
12. Дєєва Н. М., Редіна Н. І. Оподаткування в Україні: навчальний посібник Київ: Центр учбової літератури, 2010. 544 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/190860>.
13. Довгалюк В.І., Єрмоленко Ю.Ю. Податкова система: навчальний посібник Київ: «Центр учбової літератури», 2007. 360с.
14. Єфименко Т.І, Ловінська Л.Г. Удосконалення оподаткування прибутку підприємств в Україні. К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 526 с
15. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємства» від 28.12.94 р. № 334/94-ВР: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Закон Української РСР «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>
17. Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21.02.1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-12#Text>
18. Закон України «Про оподаткування доходів підприємства і організацій» від 21.02.1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2146-12#Text>
19. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/97-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000

- [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-14#Text>
22. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-15#Text>
23. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 01.07.2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1957-15#Text>
24. Закон України «Про Державний бюджет України» на 2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-15>
25. Закон України «Про Державний бюджет України» на 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3235-15>
26. ЗВІТ Головного управління ДПС в Одеській області про виконання Плану роботи на 2022 рік. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://od.tax.gov.ua/data/material/000/628/654120/zvit_rik_2022.pdf
27. Ковач С. Облік і звітність розрахунків за податком на прибуток підприємства в умовах законодавчих змін. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 4. С. 34–43.
28. Кошук. Т. Прагматика формування и реализации фискальной политики в Украине. *Журнал Европейской экономики*. Том № 7(№ 2), 2008. С. 257-272.
29. Куць Т. В., Пікуля В. А. Економіко-правові аспекти податку на прибуток підприємства. *«Молодий вчений»*. 2017. № 11(51). С. 1211–1213.
30. Кучер С. В. Бухгалтерський облік і внутрішній контроль операцій з нарахування та сплати податку на прибуток. *Автореф. дис. к. е. н. за спец. 08.00.09 бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)*. Житомир, 2012. 22 с.
31. Лондар С. Л. Фінанси: навчальний посібник. для ВНЗ Вінниця: *Нова книга*, 2009. 383 с.

32. Мінфін: Доходи державного та зведеного бюджет України. 2018-2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
33. Непочатенко О. О. Оподаткування прибутку підприємств в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. 2015. № 1. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_28
34. Пасько Т.О. Історичні етапи оподаткування прибутку підприємств в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54373/5/Pasko_Opodakuvannia_prybutku.pdf;jsessionid=62DA975A44754CD2A1A5FB774B44C856
35. Податки в Дія. City: якими вони будуть. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/articles/taxes-in-diia-city-opinion-of-lawyer/> (дата звернення: 20.04.2023)
36. Податкова система України: історія становлення та перспективи розвитку. Ю.М.Воробйов. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2010. № 3. С.6-10
37. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
38. Податковий кодекс України стаття 133 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>
39. Податковий кодекс України стаття 134 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>
40. Податковий кодекс України стаття 135 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>
41. Податковий кодекс України стаття 136 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>
42. Податковий кодекс України стаття 137 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>
43. Податковий кодекс України стаття 142 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/>

44. Подзега О.П. Порядок здійснення податкових розрахунків з податку на прибуток підприємств. *Економічний форум*. – 2011 -№2 – С. 16-19.
45. Проскура К. Напрямки підвищення ефективності та посилення регулюючої функції прибуткового оподаткування. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(2). С. 306-310. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%282%29_62;
46. Прямі інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018/>
47. Серкіна М. С. Податок на прибуток підприємств: його роль для держави та платників податку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vtei.com.ua/konfa/27_03/4/21.pdf
48. Суходоля М.В. Роль податку на прибуток у стимулюванні розвитку підприємництва в Україні «Вестник. Наука и практика» 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://конференция.com.ua/pages/view/631>;
49. Тулуш Л.Д Оподаткування прибутку підприємств: практика застосування в Україні «Молодий вчений» 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/196.pdf
50. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія; за наук. ред. К.: КНЕУ, 2002. 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrknigatext/72/>.
51. Фінансові результати до оподаткування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/fin.htm
52. Ціна держави [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.cost.ua/budget/revenue/>
53. Юридична компанія Main Business Partner: Податок на виведений капітал: переваги, ризики та іноземний досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mainbusinesspartner.ua/podatok-na-vyvedenyi-kapital> (дата звернення: 20.04.2023)

ДОДАТКИ

Прогноз економічного і соціального розвитку України

Показник	Прогноз		
	2024	2025	2026
Валовий внутрішній продукт:			
номінальний, млрд.грн.	7643	8980,6	10421,8
відсотків до попереднього року	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін:			
грудень до грудня попереднього року, відсотків	109,7	108,1	106,9
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до робочої сили відповідного віку	18,7	17,7	15
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн.доларів США	-40172	-27044	-25433

**Динаміка та структура надходжень податку на прибуток підприємств у
доходах державного бюджету Польщі**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП, млрд. zł.	2334,8	2366,6	2378,5	2704,1	2731,8	2737,3
Доходи державного бюджету, млрд. zł., у т.ч.	380,0	400,5	419,8	494,8	504,8	574,1
Податкові надходження, млрд. zł.	349,3	367,3	370,3	432,2	465,5	506,8
частка податкових надходжень у ВВП, %	15,0	15,5	15,6	16,0	17,0	18,5
частка податкових надходжень у доходах державного бюджету, %	91,9	91,7	88,2	87,3	92,2	88,3
Податок на прибуток підприємств, млрд. zł.	34,6	39,9	41,3	52,4	70,1	67,8
частка податку на прибуток підприємств у ВВП, %	1,5	1,7	1,7	1,9	2,6	2,5
частка податку на прибуток підприємств в доходах державного бюджету, %	9,1	10,0	9,8	10,6	13,9	11,8
частка податку на прибуток підприємств у надходженнях державного бюджету, %	9,9	10,9	11,2	12,1	15,1	13,4

**Динаміка та структура надходжень податку на прибуток підприємств у
доходах місцевих бюджетів Польщі**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП, млрд.zł.	2334,8	2366,6	2378,5	2704,1	2731,8	2737,3
Доходи місцевих бюджетів, млрд.zł., у т.ч.	611,6	666,4	735,4	794,8	856,8	890,2
Податкові надходження, млрд.zł.	299,1	322,9	339,9	380,0	421,4	447,8
частка податкових надходжень у ВВП, %	12,8	13,6	14,3	14,1	15,4	16,4
частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, %	48,9	48,5	46,2	47,8	49,2	50,3
Податок на прибуток підприємств, млрд.zł.	24,4	27,7	28,5	34,1	37,6	54,4
частка податку на прибуток підприємств у ВВП, %	1,0	1,2	1,2	1,3	1,4	2,0
частка податку на прибуток підприємств в доходах місцевих бюджетів, %	4,0	4,2	3,9	4,3	4,4	6,1
частка податку на прибуток підприємств у надходженнях місцевих бюджетів, %	8,2	8,6	8,4	9,0	8,9	12,1

**Динаміка та структура надходжень податку на прибуток підприємств у
доходах зведеного бюджету Польщі**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП, млрд.zł.	2334,8	2366,6	2378,5	2704,1	2731,8	2737,3
Доходи зведеного бюджету, млрд.zł., у т.ч.	991,6	1066,9	1155,2	1289,6	1361,6	1464,3
Податкові надходження, млрд.zł.	648,4	690,2	710,2	812,2	886,9	954,6
частка податкових надходжень у ВВП, %	27,8	29,2	29,9	30,0	32,5	34,9
частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету, %	65,4	64,7	61,5	63,0	65,1	65,2
Податок на прибуток підприємств, млрд.zł.	59,0	67,6	69,8	86,5	107,7	122,2
частка податку на прибуток підприємств у ВВП, %	2,5	2,9	2,9	3,2	3,9	4,5
частка податку на прибуток підприємств в доходах зведеного бюджету, %	5,9	6,3	6,0	6,7	7,9	8,3
частка податку на прибуток підприємств у надходженнях зведеного бюджету, %	9,1	9,8	9,8	10,7	12,1	12,8